

de Kringkrant^{de}

OFFICIEEL ORGAAN VAN VERENIGING SOCIËTEIT DE KRING AMSTERDAM

NUMMER 8, OKTOBER 2025

WWW.KRING.NL

DE DAMPKRING 6

Frits Barend en Jeroen Koolbergen
over cineast Rudolf van den Berg
(1949 – 2025)

OSTER 11

Een monotone litanie

CULTUURGESCHIEDENIS 12

Yoka van Brummelen:
'Dansen zonder tomaten'

DE WERELD

Koen Petersen over
Donald Trump 4

KRING &
BEELDENDE KUNST 5
Werk van James Leyer

KRINGPRENT 10
van Sylvia Willink
'Duivenpaar'

KRINGDINGEN 14

Het Onzichtbare Atelier
van
Britt van Dam

BINNENSTE BUITEN 15

14 vragen voor Judith Hopster

BINNENKRING 19

De SchaakKring
'Witte koningin op wit?'

COLUMN

Martha Visser

Als je maar lief bent

Als ik op school met achten en negens thuiskwam zei mijn moeder altijd: 'Als je maar lief bent.' Lief betekende bescheiden. Ondertussen moest ik zorgen dat ik een goede man vond.

Ook nu horen meiden dat ze wél moeten studeren, maar vooral mooi en lief moeten zijn. Door ouders, door social media, op tv of bij studie-keuze. Ik gebruik hier het woord meiden omdat de vaste samenstelling jongens en meisjes niet elkaars tegenhanger zijn. Zonder Thea Beckman zouden overigens al mijn jeugdhelden jongens geweest zijn. Van haar leerde ik dat een premier vrouw kan zijn.

Door overgeërfd misvattingen verzetten vrouwen nog altijd bergen onbetaald werk. Tegelijkertijd zetten zelfbenoemde opiniemakers met een adellijke titel ze weg als deeltijdprinsesjes. Ongelijkheid is geen ver-van-ons-bedshow. Laatst hoorde ik een zelfbenoemd ruimdenkende man zeggen dat zijn wederhelft maar is gestopt met werken, want haar hele salaris ging naar de kinderopvang. Hoezo háár salaris?

Er zit een afhankelijkheid en daarmee onveiligheid in onze samenleving ingebakken. Ze vormen een voedingsbodem waarin geweld tegen vrouwen kan gedijen. Natuurlijk is dat niet het hele verhaal. Ja, educate your sons, en ja, politie, neem vrouwen serieus, zet juist die mannen in een blijf-van-je-vrouw-af-huis. Te veel mannen beschouwen vrouwen als hun bezit. Zo werd Nederland koploper femicide in de EU. Vraag maar aan expert Kringlid Anna Marah Jansen (ze geeft op 21/11 een talk): 'Dubbele seksuele moraal speelt natuurlijk ook een rol. De emancipatie is niet voltooid. Meer dan driekwart van de vrouwen komt niet klaar van penetratieseks. Zijn orgasme is belangrijker; vinger jezelf maar klaar.'

Ik heb me geërgerd aan de nieuwsberichten na de moord op Lisa. Alsof straatverlichting, apps met noodknoppen en cameracontrole zouden helpen. Meer controle maakt de wereld niet veiliger. Zeker niet voor vrouwen. Wat vrouwen nodig

hebben zijn vrijheid en gelijkwaardigheid. Ons opleidingsniveau en gelijkheid voor de wet zijn betrekkelijk nieuw. Het meeste geweld vindt niet op straat plaats – gekken zullen er altijd zijn – maar daar waar je veilig voelt. In het gezin. In eigen kring.

En hoe is het op onze Kring gesteld? Gelukkig hebben we sinds een tijdje sociëteitsregels: 'MeToo geldt voor mannen én vrouwen.' Er zijn natuurlijk horken die na een drankje te vrijpostig worden. Uit ervaring weet ik: je kunt klagen zodra ze zich laten balloteren. Sommige mannen, oud én jong, zien De Kring als old-boysnetwork waar oude normen gelden. Met pek en veren de sociëteit uit, of zet ze op bierrantsoen, dat zal ze leren. Toch, over het algemeen is expliciete discriminatie zeldzaam. Anders is er altijd nog de vertrouwenspersoon.

Zijn we daarmee gelijkwaardig en vrij? Op de vrijdagavond heb ik nooit iets naars ervaren. De programmering is strak en divers. Maar er lopen veel mensen rond uit de tijd dat de man hoofd van het gezin was. Mannen die denken mij na een stevige woordenwisseling ongevraagd over de wang te kunnen strelen. Zo'n man zegt wat mijn moeder zei: als je maar lief en bescheiden bent.

En dan mijn afdeling: kunst en de Kunstcommissie. Waar handboeken kunstgeschiedenis tot voor kort niet of nauwelijks vrouwelijke kunstenaars behandelden, wordt er nu een inhaal-slag gemaakt. Maar verkoopprijzen bij vrouwelijke kunstenaars lopen nog steeds hopeloos achter. Bij de Kunstcommissie is sinds kort het devies: maak het anders, kijk buiten je bubbel. Werk met andere generaties, disciplines en met mannen en vrouwen samen. Chemie vernieuwt en het wordt er leuker van. Zo werd de laatste grote opening een feest met een 17-jarig drumtalent, een dertiger met digitale kunst, een moderator-kunstenaar die de zaal inpakte én twee exposerende heren. Voor ongevraagde wangstrelingen was geen ruimte.

Meer dan helft
van de vrouwen
komt niet klaar

INTERVIEW MET ED NIJPELS

'Volg je hart,
dat klopt
altijd'

100 procent
liberaal

►2

FOTO RONALD HOEBEN

FOKKE & SUKKE ZITTEN IN DE BALLOTAGECOMMISSIE

WORDT HET NIET
EENS TIJD VOOR EEN
LEUKE GERIATER?

RGVT

Milieu is niet links of rechts

Karin Kallenberg

De deur zwaait open, in de opening staat Kringlid Ed Nijpels (1950). Enigszins verbaasd kijkt hij me aan. 'Oh, ik verwacht ander bezoek en ik dacht dat ze te vroeg waren.' Ik kan, zeg ik, ook een andere keer... 'Nee nee, alstublieft. Komt u binnen. Ik ga u even voor.'

In dit grachtenhuis voert wit de boventoon. Schilderijen aan de muur, beeldhouwwerk op de schouw, boeken, niet óp maar onder de salontafel, familiefoto's op de ladekast. De oud-politicus neemt plaats in de leunstoel. Toen ik hem in het Kringrestaurant om een interview vroeg, stemde hij welwillend toe. Casual, jongensachtig gekleed, vriendelijk, voorkomend, alle tijd nemend voor dit vraaggesprek, waarvan de afspraak was ondergesneeuwd in zijn agenda. 'Over een uurtje staan de volgende interviewers alweer op de stoep', zegt hij. Ditmaal voor de tv.

U bent een familieman. Vrouwen krijgen altijd de vraag: hoe heeft u uw carrière gecombineerd met uw gezin?

'Als fractievoorzitter van een partij of als minister ben je dag en nacht bezig. Dat heeft ook bij mij een zwaar beslag gelegd op het gezinsleven. Toen ik burgemeester werd van Breda heeft mijn toenmalige vrouw besloten om niet mee te gaan, de hoogste prijs die je betaalt voor een politieke loopbaan. Mijn huidige vrouw kon een baan krijgen in Kuala Lumpur. Voor haar heb ik ontslag genomen als commissaris van de Koningin in Friesland. Ik ging haar iedere vier, vijf weken een week bezoeken. Daarmee werd ik zo ongeveer de held van emancipatoir Nederland. Er waren gezamenlijke interviews in de kranten. Op een foto in de Volkskrant stond zij op de voorgrond van onze boerderij in Friesland en ik heel vaag op de achtergrond. Symbolisch voor dat ik was uitgerangeerd. We hebben er geen minuut spijt van gehad. Het was een heerlijke tijd.'

Er staan hier foto's van uw kleinkinderen. Hoe vervult u uw oparol?

'In totaal heb ik zes kleinkinderen, inmiddels gaat de vierde ook naar school. Op maandag haal ik ze op. En dan beginnen ze in de auto: opa, mag ik bij die en die gaan spelen? Ik ben weleens, toen ik er nog drie uit school haalde, met een lege auto naar het huis van mijn zoon gereden. Tussen vijf en zes gaat opa ze dan weer overal ophalen. Kleinkinderen zijn het mooiste wat je in je leven kan overkomen. Misschien is het een overdaad aan compensatie, maar ik geniet nu.'

Uw vader was gemeenteraadslid. Was hij ook vvd'er?

'Nee, hij heeft meer dan 25 jaar in de gemeenteraad gezeten voor zijn eigen partij. Ik was altijd wel geïnteresseerd; ik ging al heel jong mee naar gemeenteraadsvergaderingen. Op een gegeven moment stond ik op de lijst bij de vvd. We werden beiden gekozen maar destijds mochten vader en zoon nog niet samen in de gemeenteraad zitten. Mijn vader zei: 'Als ik inloot, blijf ik vier jaar zitten. Als jij inloot, heb jij geluk. Maar je kunt ook een keer je studie afmaken. Als jij jouw bul laat zien, bedank ik voor mijn zetel in de gemeenteraad.' De dag dat ik afstudeerde ben ik naar hem toegegaan: hier is de bul en daar is jouw ontslagbrief. Die had ik al uitgetikt.'

Uw hele politieke carrière bent u al trouw aan de vvd. Kost dat weleens moeite?

'Moeite in zoverre dat het natuurlijk ondenkbaar is dat een politieke partij precies altijd opereert zoals jij denkt dat het zou moeten gebeuren. Van deelname aan dit kabinet bijvoorbeeld was ik een volslagen tegenstander. Ik vind dat je niet met een partij moet samenwerken waarvan de leider vanwege groepsbelediging veroordeeld is door de hoogste instantie, de Hoge Raad. Daarbij is het een partij die grossiert in verwerpelijke denkbelden, alleen maar haatzaait en mensen tegen elkaar opzet. Daar heb ik me tegen gekeerd. Ik ben de afgelopen twaalf jaar veel bezig geweest met klimaatbeleid. Ik had te maken met vvd-ministers als Eric Wiebes en Henk Kamp. Zij respecteerden dat ik

Ed Raket, Klimaatpaus, Klimaattsaar – aan bijnamen was er geen gebrek in zijn lange loopbaan. Speciaal voor de Kringkrant blikt Ed Nijpels terug. Waar is de vvd-politicus in ruste tevreden over? Waar heeft hij spijt van? En wat vindt hij van de huidige partijleider? 'Een van de grootste en historische fouten uit onze geschiedenis was om samen te werken met de pvv.'

een onafhankelijke positie had. Wel viel me op dat Mark Rutte in dat hele klimaatdebat afwezig was. Het gaat wereldwijd om een van de grootste problemen die we hebben. Het enige wat hij deed, negatief dus, was tijdens een verkiezingscampagne beweren dat windmolens alleen maar draaien op subsidie. Dat is grote flauwekul. Populisme.'

Is het soms niet beter om diplomatieker te formuleren? U neemt geen blad voor de mond waarbij u uw eigen partij niet ontziet.

'Dat ligt eraan. We hebben natuurlijk ook allerlei interne clubjes waarin iedereen zijn mening ventileert. Maar er zijn momenten waarop je gewoon wat van je moet laten horen, want anders verandert er nooit iets. Heel veel mensen durven dingen niet te zeggen omdat ze denken aan hun carrière. Nou, ik ben onafhankelijk, ik heb daar geen last van. Ook vroeger was ik bijna altijd van het front. Zo zijn we

thuis opgegroeid. Mijn vader zei: als je vindt dat iets niet deugt, dan ga je er niet over klagen, dan pak je het aan. Je moet je nooit laten intimideren.'

U hebt best een links hart.

'Ja, dat hoor ik heel vaak. Ik krijg eindeloos te horen: waarom stap je niet over naar D66? Of nog zwaarder: naar GroenLinks? Dat vind ik altijd een beetje een bekrompen opvatting, want dat betekent dat mensen

een bepaald beeld hebben van wat je als vvd'er wel of niet mag vinden. Ik voel me 100 procent liberaal. Ik ben al 58 jaar lid en ik ben in partijjaren een van de oudste leden van de vvd. Geen haar op mijn hoofd die eraan denkt om er ooit uit te stappen. Ook al vind ik dat Dilan Yeşilgöz een grote strategische fout heeft gemaakt. Ik denk dat het een van de grootste en historische fouten uit onze geschiedenis was om samen te werken met een partij als de pvv.'

Er klinkt luid gekwaak. Niet zo vreemd, we zitten hier aan het water. Nijpels tast in zijn broekzak naar zijn mobiel. Nogmaals kwaakt de eend, het is een ringtone. 'Pardon, mijn zoon belt, dit moet ik even nemen.' Hij verwijderd zich. Het geeft een moment om de rugen van de boeken onder de salontafel te lezen. Ze gaan over kunst, maar ook geschiedenis. Sommige zijn zo dik als een baksteen.

De interesse voor milieu en klimaat loopt als een rode draad door uw carrière. U was minister van vrom, voorzitter van het Klimaatteraad, voorzitter van het Voortgangsoverleg Klimaatakkoord, voorzitter van het Wereldnatuurfonds. Ze noemen u wel de Klimaatpaus. Wat vindt u daarvan?

'De harde uitvoering is de Klimaattsaar. Klimaatpaus is de vriendelijke uitvoering. Maar daarbij gaat het ook om onwrikbare waarheden. De term is door De Telegraaf uitgevonden. Dat was destijds half spotmend bedoeld, half serieus. 'Nijpels heeft gezegd, dit moet gebeuren.' Dus ik vond het een prachtige titel. Zij het dat de paus natuurlijk onfeilbaar is als hij ex cathedra spreekt. Dat ben ik niet. En pausen treden nooit af, afgezien van Benedictus XVI.'

Doet de politiek volgens u genoeg om de klimaatproblemen te bestrijden?

'Nee, niet genoeg. In de Europese en Nederlandse wetgeving staat dat we de CO₂-uitstoot met 55 procent moeten reduceren in 2030. Met het huidige tempo gaan we dat niet halen in Nederland. Daarnaast heeft het nieuwe kabinet een aantal maatregelen afgeschaft. Als het gaat over klimaat, of milieu, zijn er drie manieren waarop je beleid kunt voeren. Voor de lezers van leg ik het even uit. Eén is door normen in de wet vast te leggen. Een auto mag maar zoveel uitstoten, of een industrie, of een huis moet geïsoleerd zijn, of een fabriek. Twee is beprijzen. Als je vervuult bijvoorbeeld door CO₂-uitstoot dan moet je een prijs betalen. Als je die maar hoog genoeg maakt, dan gaan mensen investeren in het voorkomen van CO₂-uitstoot. Beprijzen is een heel oud middel, wordt ook toegepast op de tarieven van de vuilnis. Drie is mensen helpen via tijdelijke subsidies. De zonnepanelen op daken bijvoorbeeld zijn een geweldig succes geworden in Nederland. Dat had niemand verwacht.'

Dat beprijzen heeft een risico. Er zijn industrieën en bedrijven die momenteel weggaan uit Nederland vanwege de hoge energieprijzen.

'De bedrijven die bijvoorbeeld uit Rotterdam vertrekken opereren in sectoren waar overcapaciteit is. Dan gaat de goedkoopste winnen. Dat zijn gewoon economische wetten. Ze vertrekken niet zozeer binnen Europa, want daar worden de tarieven allemaal gelijk getrokken. Het kan nooit zo zijn dat je best schadelijke stoffen mag uitstoten omdat je anders niet meer kunt bestaan. Het klimaatprobleem is het grootste probleem in de wereld en die CO₂-uitstoot moet omhoog. Dus of je bouwt je productiewijze zo om dat je geen CO₂ uitstoot meer hebt. Of die CO₂ wordt, wat nu ook gebeurt, ondergronds opgeslagen. Maar ook daarvoor moet je betalen. De zure regen in Nederland hebben we op dezelfde manier aangepakt. De uitstoot van verzurende stoffen die in de jaren zeventig de bossen aantastte stopte rigoreus omdat we heffingen oplegden en voor een deel uitstoot hebben verboden.'

Wat vindt u trouwens van de acties van Extinction Rebellion? Ze gaan gewoon door ondanks het verbod van de rechter.

'Ik vind het heel goed dat zo'n club bestaat. Alleen tegen sommige acties, als het gaat om blokkades van wegen, als andere mensen er heel veel last van hebben, heb ik bedenkingen. Je moet ook niet in musea vijf tegen schilderijen gooien. Dat soort acties verwerp ik. Ze schaden het klimaatbeleid.'

Wat zou een betere manier zijn?

'Dat moeten ze zelf maar uitzoeken.'

Sommige mensen zeggen: zolang China elke week een nieuwe kolencentrale opent, is alles wat wij in Nederland voor het klimaat doen bijna zinloos.

FOTO RONALD HOEBEN

‘Mensen moeten zich in juridische zin kunnen verweren. Tegen de overheid of tegen elkaar’

gaande. We willen af van fossiele brandstoffen en kernenergie lijkt weer bespreekbaar.

‘We willen af van fossiele bronnen vanwege CO₂, maar ook omdat we niet afhankelijk willen zijn van de verkeerde regimes. Nog meer reden om versneld over te stappen naar duurzame energie. De prijs van zon is stabiel, de prijs van wind is stabiel. Je investeert erin en voor dertig jaar lang staat er een windmolen. Kernenergie heeft twee nadelen. Het is duur en het duurt heel lang voordat je het kunt realiseren – op z’n vroegst in 2040-2045. Dat is geen oplossing voor de huidige doelstelling. EG-commissaris Wopke Hoekstra wil in 2040 een CO₂-reductie van 90 procent. Hij heeft bij de bespreking van zijn kandidatuur in het Europees Parlement zijn voering uit de keel gepraat om commissaris te worden en dat als zijn doel geformuleerd. Kernenergie speelt vóór 2040 dus geen rol. Additioneel op termijn, dan kan het zeker een kleine rol spelen, maar tegen heel veel geld. Nog los van het probleem van het afval. Voor sommigen, ook in mijn

partij, is kernenergie een soort ideologie, de heilige graal. Nou, dat is ze niet.’

Een andere kentering is dat er opeens weer aandacht is voor defensie en dat daarin geïnvesteerd mag worden, ook door burgers en pensioenfondsen.

‘Natuurlijk, dat is puur noodzakelijk. Wat dat betreft ben ik het wel hartgrondig eens met mijn partij. Toen ik partijleider was heb ik er zelf aan bijgedragen. Tegenover de dreiging van Russische SS20-raketten zouden wij als NAVO kruisraketten plaatsen. Daartegen kwamen de grootste demonstraties die Nederland ooit gekend heeft. Er waren 500 duizend mensen op de been. Ik was fractievoorzitter van de VVD, zo ongeveer de enige partij die vóór die plaatsing was. Dus ik verdedigde dat vol overtuiging. Daar heb ik de naam Ed Raket aan te danken. Henk Spaan en Harry Vermeegen maakten daar voor de Vara zelfs een vijfdelige satire over, voor de verkiezingen van destijds. ‘Ed Raket in het kabinet’.

Hoe was dat voor u?

‘Wij waren voor die plaatsing, dus ik had er geen enkel probleem mee. Achteraf hebben we gelijk gekregen dat de Russen nooit te vertrouwen zijn. In 1984 heeft de VVD dat al gezegd, toen toevallig bij monde van mij en nu bij monde van Ruben Brekelmans. Afspraken maken met de Russen is het vangen van scheten in een netje. Dat hebben we ooit gebruikt om afspraken met het CDA te karakteriseren, Hans Gruijters heeft dat verzonnen.’

U bent nu 75, maar bekleedt nog steeds

verschillende functies en heeft daar volgens mij enorm plezier in.

‘Ja, ik hou van werken. Mijn vrouw heeft een mooie baan en ik moet er niet aan denken dat ik hier thuis een beetje naar het grachtenwater zit te kijken. Af en toe valt er een functie af, omdat je die een aantal jaren hebt. Dus zo heb ik van het klimaatbeleid na tien jaar afscheid genomen. Het is ook goed dat iemand anders de kar weer gaat trekken.’

Als u terugkijkt op uw politieke carrière, wat waren momenten waarop u trots bent?

‘Toen ik fractievoorzitter was, speelde er een discussie over de consignatiekas, de kas van de overheid, gevuld met erfenissen als er geen erfgenamen zijn. Daar zat heel veel geld in van Joodse families die in de oorlog zijn omgebracht. De Joodse gemeenschap streed destijds om een deel terug te krijgen. Daar heb ik me als fractievoorzitter voor ingezet, ik vond het zo vreselijk onrechtvaardig. Het heeft ertoe geleid dat de overheid geld schonk aan de Joodse gemeenschap dat gebruikt is voor de restauratie van de synagoge in Amsterdam. Toen kreeg ik van de Joodse gemeenschap een heel klein davidsterretje. Iets heel kleins, maar daar was ik eigenlijk het meest trots op. Daarnaast zijn er natuurlijk heel veel politieke dingen. Het eerste Nationale Milieu Beleidsplan, de Vierde Nota Ruimtelijke Ordening en de eerste wereldwijde klimaatconferentie op ministersniveau in 1989. Maar ook iets anders voordat ik in de politiek ging. Met een aantal rechtenstudenten hebben we in Bergen op Zoom een wetswinkel opgericht waarin we gratis juridisch advies gaven aan mensen die het niet konden betalen. In eerste instantie tegen de zin van de bestaande advocatuur.’

Weer uw linkse hart.

‘Nee, ik ga u corrigeren. Dit heeft niks te maken met links of met rechts. Een van de principieelste zaken voor een liberaal is dat mensen zich ook in juridische zin moeten kunnen verweren. Tegen de overheid of tegen elkaar. Dat is een zeer belangrijk beginsel in onze rechtsstaat. De overheid heeft als plicht zorg te dragen voor rechtsbijstand voor degenen die dat niet kunnen betalen.’

Zijn er nog andere erkenningen die indruk maakten?

‘Na die eerste klimaatconferentie die ik als minister heb gedaan in 1989 ben ik een dik jaar goodwillambassadeur geweest voor de milieuorganisatie van de Verenigde Naties, de UNEP. Als liberaal ben ik trots op de Eimert Sinoo-prijs van de Bouwbond van de FNV. Die kreeg ik als milieuminister en minister voor de bouw, omdat ik mij had ingespannen voor de arbeidsomstandigheden van de bouwvakkers. Dat een liberale minister die prijs kreeg van een rode bond, dat vond ik wel mooi. Het was een heel fraaie natuursteen kubus in een vitrine, helaas is die bij de verhuizing van het provinciehuis in Leeuwarden verdwenen. Ik ben nog steeds op zoek.’

Wat zou u adviseren aan jonge mensen die overwegen een politieke carrière te beginnen?

‘Studeer eerst af. Ik ben van jongs af aan besmet geraakt met het politieke virus. Maar ik denk dat het goed is dat je eerst ook een beetje maatschappelijke carrière hebt. Het gevaar is anders dat de politiek een soort doorgangshuis wordt. Dat zie je nu. Na een aantal jaren in de Kamer gaan ze verder. Maar als jij zo gepassioneerd bent dat je onmiddellijk wilt beginnen in de politiek kan ik me dat ook voorstellen. Laat ik één ding zeggen: volg je hart, dat klopt altijd.’

De bel gaat, de tv-ploeg is gearriveerd. We zijn bijna klaar, zeg ik. Nijpels blijft zitten. ‘Gaat u rustig door.’

Welke ambities en plannen heeft u voor de toekomst? Hopelijk vaak De Kring en De Groene Kring bezoeken, want u bent daar erg bij betrokken.

‘Ik had ooit gehoopt, als ik 75 was, dat ik zou gaan promoveren. Op het onderwerp: de overgang van een dictatuur naar een democratie. Met alles wat daaraan vastzit, volkenrechtelijk en juridisch. Maar nu ben ik 75 en ik werk nog gewoon, dus het gaat er niet van komen, jammer genoeg. Misschien als ik 80 ben.’

Maar u heeft geen spijt dat u dingen niet heeft gedaan?

‘Nee, nooit. Wel zou ik graag piano willen kunnen spelen. Dan kom je ergens binnen, je hoort pianomuziek en er is meteen sfeer. Daar ben ik gek jaloers op.’

FOTO RONALD HOEBEN

‘Dat is een onzinstelling die de tegenstanders van het klimaatbeleid al tien jaar poneren. Het gaat niet om of-of, het gaat om en-en. Amerika en China zijn grote uitstoters. Als je alle uitstoot van kleine landjes als Nederland optelt, dan heb je een derde van het probleem. Dus je kunt niet zeggen: zolang China dit doet, doen wij niks. Het is geen klimaatrestaurant waar je kunt kiezen wat je bestelt. Nee, het moet allemaal gebeuren.’

Wat is volgens u het hoopvolste aspect van de huidige klimaatbeweging?

‘Het mooiste vind ik dat bij jongeren het klimaatprobleem echt leeft, dat die ook actie ondernemen. Ook vind ik het hoopvol dat het aandeel ontkenners dat zegt: ‘Ach, het heeft zich altijd voorgedaan, het zijn golfbewegingen van duizenden jaren’, heel beperkt is.’

En waar ziet u ruimte voor verbetering?

‘Gewoon, mensen helpen. Neem het isoleren van je huis. Wanneer je in een sociale huurwoning bent komen wonen, dan moet de woningbouwvereniging dat doen. Als je zelf een klein huisje hebt, dan kun je je misschien die investering niet veroorloven. Daarbij moet de overheid helpen. Dat gebeurt ook. Er zijn ontzettend veel subsidiepotten, miljarden bij elkaar, waarvan je gebruik kunt maken. Wat doet dit kabinet? Die schaft de verplichte warmtepomp af. Daarmee sla je een gat in je eigen doelstelling.’

Opnieuw kwaakt de eend, Nijpels neemt op. De tv-ploeg kondigt zijn komst aan. Intussen bieden de ramen aan de andere kant van de kamer uitzicht op de gracht. Een grote witte servieskast scheidt zit- en eetgedeelte. Hopelijk blijft er genoeg tijd voor de brandende vragen op mijn lijst.

Momenteel zijn er kantelingen

‘Je kunt niet zeggen: zolang China dit doet, doen wij niks. Het is geen klimaatrestaurant waar je kunt kiezen wat je bestelt’

Oude man met haast

Sinds Donald Trump voor de tweede maal aantrad in het Witte Huis nam hij in ijltempo tientallen maatregelen en besluiten die ook Nederland concreet zullen raken. Voor die praktische gevolgen is in de media ten onrechte weinig aandacht, vindt KOEN PETERSEN.

Het lijkt veel langer maar pas 250 dagen geleden begon de tweede ambtsperiode van Donald Trump als president van de Verenigde Staten. Hij laat zich kenschetsen als een *old man in a hurry*. Vooralsnog is hij Amerika's oudstgekozen president; als hij in januari 2029 het Witte Huis aan zijn opvolger overdraagt is hij 82 jaar.

Een Amerikaanse president mag volgens de Grondwet niet meer dan twee termijnen dienen. Dit is dus meteen Trumps laatste termijn. Hij heeft voor deze periode drie grote prioriteiten: hervorming van het binnenlands bestuur, van de internationale veiligheidsorde en van de wereldwijde handel.

Trump heeft slechts vier jaar de tijd om deze grote ambities te realiseren. En omdat zijn Republikeinse partij bij de tussentijdse verkiezingen van november 2026 mogelijk de meerderheid verliest in het Huis van Afgevaardigden of de Senaat, heeft Trump effectief 750 dagen om zijn slag te slaan. Daarom had hij bij zijn aantreden al een kleine tweehonderd decreten en besluiten klaarliggen, zorgvuldig voorbereid tijdens zijn vier jaren in de politieke wildernis, die hij, terug in het Witte Huis, in een ongekend tempo uitvaardigt.

Sinds zijn beëdiging domineert Trump ook de Nederlandse krantenkoppen. De oorlog in Oekraïne, Gaza, de financiële bijdrage van Europa en Nederland aan de NAVO, zijn bewondering voor Vladi-

Ook de broodjesleverancier en de hovenier zullen hun diversiteitsbeleid moeten afzweren

mir Poetin en Xi Jinping, zijn armpjedrukken met Harvard, de discussie rond Jeffrey Epstein, zijn inmiddels beëindigde samenwerking met Elon Musk, de uitzetting van mensen zonder verblijfsvergunning, en de bombardementen in Iran – het leidt in de Verenigde Staten en daarbuiten tot veel beroering.

Vanwege onze politieke, economische, militaire en culturele verwevenheid met het land is de Amerikaanse president in de praktijk ook een beetje ‘onze’ president. Toch krijgen de praktische gevolgen van Trumps activiteiten voor Nederland in de media veel minder aandacht. Want meer dan onder zijn voorgangers zijn die nu al merkbaar. Nooit eerder had het beleid van een Amerikaanse president in zo'n korte tijd zoveel gevolgen voor ons land.

Zo heeft de uitkomst van de recente NAVO-top in Den Haag – waar op verzoek van Trump onder meer hogere defensie-uitgaven werden afgesproken – niet alleen gevolgen voor onze nationale schatkist. Ook de omvang van onze krijgsmacht zal fors groeien, van ongeveer 60.000 troepen nu naar 100.000 troepen in 2030. Dit zet enorme druk op de arbeidsmarkt, waarbij overheidsdiensten en bedrijven er een geduchte concurrent bij krijgen. Een aanzienlijk deel van de personeelsgroei moet worden ingevuld met reservisten, die in deeltijd het uniform dragen in combinatie met een ‘gewone’ baan. Steeds meer organisaties – zoals Shell – zien zich genoodzaakt hiervoor oplossingen en faciliteiten te bieden in de vorm van extra vrije dagen of looncompensatie. Wie op de arbeidsmarkt wil concurreren zal er niet aan ontkomen hierin mee te gaan.

Op 2 april stelde Trump met veel fanfare een nieuwe historische dag in: Liberation Day. Op deze bevrijdingsdag herwint Amerika volgens de president zijn economische soevereiniteit. De kern hiervan is dat over producten van handelspartners – in ons geval de Europese Unie – in de VS invoerheffingen moeten worden betaald. Hierdoor worden ook producten uit Nederland op de Amerikaanse markt duurder en dus minder concurrerend. BNR Nieuwsradio rekende voor dat dit de Nederlandse export naar de VS – onze op vier na grootste exportmarkt – dreigt te halveren. Dit zal weliswaar niet alle bedrijven in Nederland ra-

ken, maar wel een stevig aantal, en waarschijnlijk ook hun toeleveranciers.

Ook op een andere manier laat Trump zich gelden. Het is niet ongebruikelijk dat Amerikaanse presidenten specifieke eisen stellen aan bedrijven die goederen of diensten leveren aan de overheid. Trump verbiedt leveranciers om beleid te voeren gericht op diversiteit, gelijkheid en inclusiviteit (DEI). Grote bedrijven zoals Amazon en Microsoft hebben zich daaraan aangepast. Dit betekent dat hun vestigingen in Nederland dit beleid evenmin mogen propageren, ook niet op kleinere schaal. De Amerikaanse ambassade in Den Haag eist van haar leveranciers naleving van dit nieuwe diversiteitsbeleid. Ook de lokale broodjesleverancier en hovenier zullen hun diversiteitsbeleid moeten afzweren, als zij tenminste deze klant willen behouden.

Een paar kilometer verderop ligt het Internationaal Strafhof en ook daar heeft de onzekerheid toegeslagen. Dat Trump negatief over dit hof oordeelt is niet vreemd. Ook zijn voorgangers George W. Bush, Barack Obama en Joe Biden hadden veel kritiek en weigerden het te erkennen. Maar Trump heeft naar aanleiding van de aanklacht tegen de Israëlische premier Benjamin Netanyahu de mogelijkheid opengehouden om sancties op te leggen aan medewerkers van het hof of van *enablers* (zoals leveranciers). Die verkeren nu in onzekerheid of zij – en hun familieleden – tot de VS worden toegelaten als zij zich melden bij de paspoortcontrole.

Voor de Nederlandse universiteiten gloort er mogelijk enige hoop. De strijd die Trump is aangegaan met de Amerikaanse universiteiten laat wetenschappers niet onberoerd. Vooralsnog ligt een klein deel van hen onder het vergrootglas, en veel wetenschappers hebben laten weten dat zij zich niet in hun doen en laten beperkt voelen. Andere wetenschappers zeggen dat zij hun werk liever aan een universiteit buiten de VS willen voortzetten. Dit biedt Nederlandse universiteiten de kans om wetenschappers aan zich te binden die eerder buiten bereik lagen. Dat zal hun positie in de academische wereld versterken.

Toen de Amerikaanse president Richard Nixon in 1972 een historisch bezoek bracht aan communistisch China, vroeg hij aan de beleden Zhou Enlai wat diens oordeel was over de Franse Revolutie. Hij antwoordde dat hij nog geen oordeel kon geven omdat die revolutie te kort geleden had plaatsgehad. Wellicht geldt dat ook voor het beleid van Trump – al hebben de meeste Nederlanders er geen moeite mee nu alvast hun oordeel te geven.

De lift

REDACTIONEEL

Wanneer je zo'n twintig jaar geleden om een verjaardagsgeschenk verlegen zat, kocht je *Whatever You Think, Think the Opposite* een megabestseller van Paul Arden (1940-2008), creative director bij reclamegigant Saatchi & Saatchi. Er kwam nog zo'n handzaam boekje vol tegendraadse tegelwijsheden en afgezaagde levenslessen: *God Explained in a Taxi Ride*. Ik weet niet of het aan de slechte taxichauffeur lag of aan het ijdele gebruik van Gods woord, maar een jaar later was Paul Arden dood. En als je dood bent kun je niet zomaar tegen God zeggen: *Think the Opposite*, geef mij gauw weer het leven terug.

Mensen die een beetje rechtlijnig in het leven staan, kregen het boekje vaak als stille hint. Ik besef uiteraard nog steeds niet waarom, maar ook ik kreeg het ooit van een dame cadeau die blijkbaar vond dat ik wat meer out of the box moest denken; nog zo'n modeterm uit die tijd.

Ik ben niet iemand die zulke fantasieloze geschenkjes ondankbaar de open haard in smijt, dus laatst trok ik het nog eens uit mijn boekenkast en zag dat Paul Arden zijn eerste bijbeltje opent met: *LET US START OFF ON THE RIGHT FOOT BY MAKING SOME WRONG DECISIONS*.

Daar begon het gezwets al. Want, dacht ik, wat heb je nou aan zo'n tip wanneer je als krakkemikig Kringlid onderaan de trap staat van onze sociëteit, die voor sommigen nog onneembaarder is dan het muilezelpad van het Griekse eiland Santorini. Je rechtervoet, je linkervoet, je houten been, je gipsen poot, je slechte hart; die verdomde trap

is voor de minder mobiele mens zonder meer een *WRONG DECISION*. En dan moet je later ook nog naar beneden. Talloze leden donderden de diepte in: hersenkneuzingen, gebroken polsen, scheve neuzen, schouders uit de kom, coma's; de Eerste Hulp heeft er zijn handen vol aan gehad.

In de oude vermaarde Kringvoorzitter Henk Kesting zat wellicht al een vroege Paul Arden, want heel tegendraads vond hij (noteert Annemieke Hendriks in haar kroniek *In intieme kring*) dat die levensgevaarlijke trap 'de charme is van de De Kring. Wie hier binnengaat, laat alle hoop varen.' Vertel dat maar eens aan 'n kwakkelend, vereenzamend Kringoudje.

De redactie wilde ooit een rubriek onder de noemer: 'We dachten dat je dood was'. Om vervolgens met een kruikje jenever, een doosje rumbonen, een boeketje asters of sappig fruitmandje bij een Kringlid op leeftijd langs te gaan die zich nooit meer op de club laat zien.

'Wat jammer toch. Waarom?', wilden we weten. Maar aangezien we het antwoord al konden raden, hebben we ervan afgezien: het kwam natuurlijk allemaal door *die vermaledijde horror Kring-Trap!*

Nu we het toch over horror hebben: Matthijs van Heijningen, producent van de enige echte Nederlandse horrorfilm *De lift* (1983) zou met gemak een griezelfilm over De Kring kunnen produceren onder de titel *De trap*. Stapels lijken onderaan de ingang, ingewanden over de leuning, bloed tegen de muur, mensen bovenaan de trap schaterend van leedvermaak, weer naarboven klimmen-de zombies... Een regelrechte giller, toch?

Veel knappe koppen hebben zich er in het verle-

den uitvoerig over gebogen: de bouw van een lift op De Kring. Waaron zijn Algemene Ledenvergaderingen vaak zo saai? Onder meer omdat het altijd minstens drie kwartier over een nieuw, onuitvoerbaar idee voor een lift gaat. 'Hou er eens over op', hoorde ik laatst iemand sissen. 'Die lift komt er nooit. Te duur, te onveilig, gewoon onmogelijk!'

Dus kampt De Kring met twee hoofdproblemen: te weinig frisse leden en een overschot aan vermolmdetreden. Zo schiet het niet op met het nagestreefde profijtelijk consumptiegedrag.

Maar ik zie toch nog één oplossing: 'n roltrap! Aangedreven door fietsen. Op de zadels zitten jonge sterke leden keihard te peddelen. Zo drijven ze de roltrap aan om al die oudjes naar boven te transporteren. Hartstikke duurzaam, hartstikke woke! Want woke is niet alleen zwaaien met een Palestijnse vlag, soep uitdelen aan asielzoekers, of je vastplakken aan de snelweg. Woke is ook oudere mensen een leuke avond bezorgen.

Zolang het nog niet zover is, is het toch best fijn dat u niet per se die akelige trap op hoeft om een *Kringkrant* te scoren, dat ons sociëteitsblad keurig bij u thuis wordt bezorgd. Al weet ik niet wat voor 'n rottrap u daar heeft. Maar de redactie garandeert dat wanneer u puffend neerzakt in uw fauteuil, u veel genot zult beleven aan dit nieuwe nummer. Wat dat betreft zit u toch echt wel in de lift. U hoeft er zelfs niet eens, zoals liftboy Abeltje bij Annie M.G. Schmidt, voor op het bovenste groene knopje te drukken. Voor groen zorgt een interview met de tot balorige bohemien verwor-den VVD'er Ed Nijpels dit keer. Veel leesplezier!

Ad Fransen

Werk van James Leyer

Oval Office

Trump wil natuurlijk de Nobelprijs voor de Vrede krijgen en dat zou mooi zijn als hij de oorlogen in Gaza en Oekraïne weet te stoppen. Of zijn Tariff War succes heeft zal nog moeten blijken, maar zijn radicale en botte optreden is nu al geschiedenis. Mijn teleurstelling en verbazing gingen over in boosheid. Amerika, waar ik zo van houd, verdween uit het zicht door het kwalijke trumpisme: Harvard kleineren, bedreigingen richting Groenland, gerryman-

dering, de aanval op het Capitool, het onnodig inzetten van de Nationale Garde, het beschamend omgaan met de president van de Fed.

Ik maakte een booswerk van restjes leer die ik vóór haar vroege dood kreeg van Hester van Eeghen, de tassenmaakster. Een abstracte, felrode combinatie met een lelijke gouden lijst. Egaal keihard rood, het moest zo zijn in juni. Op een avond had ik Trump op de televisie gezien zittend in zijn Oval Office met veel gouden objecten om zich heen.

Oval Office is een eenmalig heftig uitstapje naast mijn andere schilder- en houtwerk. Er hangt nu wat van op De Kring. Dat werk zou je abstract-expressionistisch kunnen noemen.

In mijn studententijd in Rotterdam ben ik met schilderen begonnen. Ik wilde eigenlijk geen econoom worden maar de kunstcademie lag niet binnen mijn bereik. Abstract is ingewikkeld. Figuratief is niets voor mij, ik probeer het niet, kan het ook niet. Soms ontstaat er wel een landschapje, best mooi en leuk maar daar is het mij niet om te doen. Ik probeer een beeld van structuur en kleur te maken, soms complex, soms simpel, dat iets losmaakt en misschien verbaast. Geen zware beweringen of bedoelingen. Maatschappelijke thema's benoem en behandel ik niet. Waarom ik maak wat ik maak, weet ik niet. Je ziet wat je ziet. Grote mannen en vrouwen die mij boeien zijn onder meer Mondriaan, Malevitsj, Popova, Kurt Schwitters, Joan Mitchell en zeker Carel Visser.

Ik had een managementconsultancybureau en zat in mijn vrije tijd in besturen van wat nu ITA (Internationaal Theater Amsterdam) is, de Academie van Bouwkunst en vooral De Ateliers. Bestuurder was ik, en ik maakte niets zelf. Bij De Ateliers kwam Carel Visser naast me zitten in vergaderingen en hij nam me mee als hij de ateliers van jonge kunstenaars ging bezoeken. Dat wil ik ook dacht ik: zelf werk creëren. En zo is het gekomen.

Toen ik mijn consultancy begin jaren negentig aan Deloitte verkocht dacht ik: nu komt mijn tijd. Ik deed nog wel wat advieswerk maar ging echt aan de slag in het atelier van beeldhouwer Sjoerd Buisman en hielp mijn vriend, de schilder Armando, die daar ook onderdak had. Door goed te kijken hoe zij werkten en met materiaal omgingen leerde ik zelf vrijuit mijn gang te gaan. Er werd heel veel gepraat en nog veel meer gelachen.

Op een dag had ik genoeg van het platte vlak en ging ik met restjes hout aan de gang. Mijn atelier in Mijdrecht staat vol. En ik wil nog wel even doorgaan.

Terug naar *Oval Office*. Ik hoop op een andere expressie dan al dat rood, als er vrede komt in Gaza en Oekraïne en Amerika weer een beetje leuk wordt zoals in de jaren zestig toen ik daar stage liep. Ook destijds was het niet allemaal koek en ei – met de Vietnamoorlog en de moord op grote mannen zoals John F. Kennedy en Martin Luther King – maar het was wel een democratisch land met een sterk geloof in vooruitgang voor alle Amerikanen.

Oval Office

Denk aan Henk

KRINGINGEN

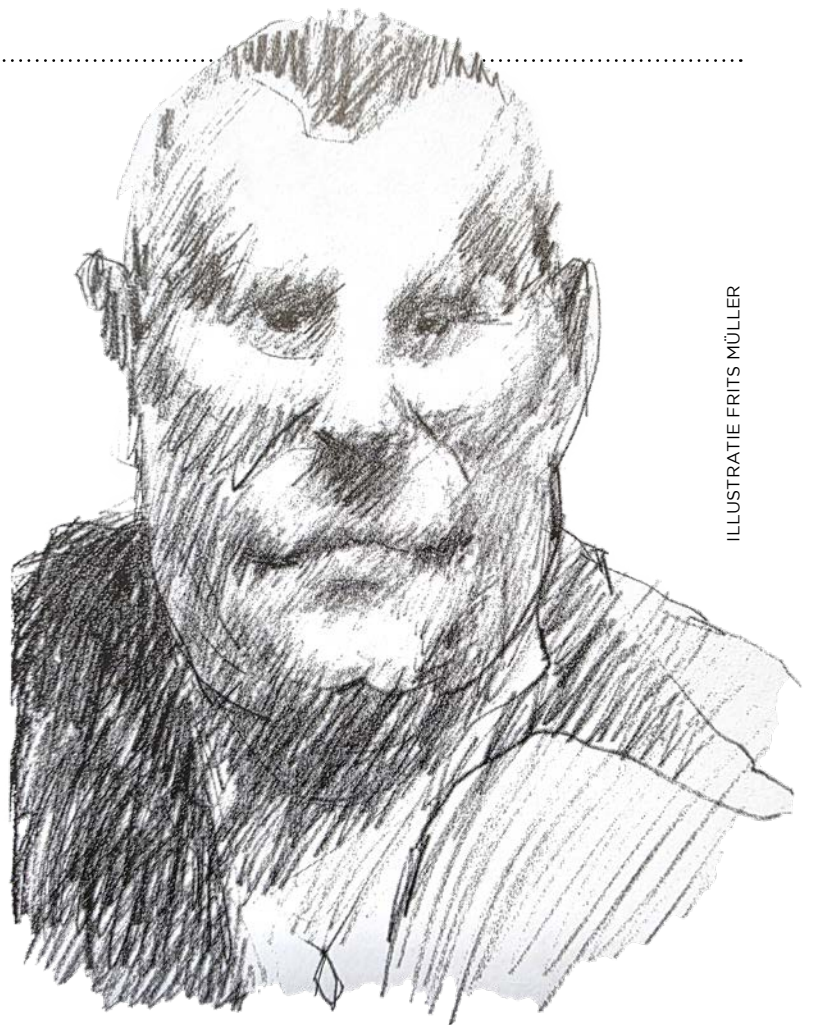
Vroeger, deze opa heeft het over meer dan twintig jaar geleden, kwam je als niet-lid De Kring niet zomaar binnen. Eerst moest je langs Henk. 'Denk aan Henk', was zijn motto, dus alleen met een dikke fooi kwam je erin. Sinds kort ben ik een soort Henk, als vrijwilliger beman (bemens) ik de receptie van De Kring, een avond per maand, samen met een heel leger vrijwilligers, dat onder leiding staat van René Huybrechtse. Begin juni was mijn eerste avond. De belangrijkste taak is het scannen van de pasjes van Kringleden. Geen probleem. Maar wat te doen als een persoon geen lid is of zegt dat wel te zijn, maar geen pasje bij zich heeft? Met een fooi à la Henk iemand binnenlaten mag niet. Er is maar één oplossing: de situatie inschatten. Als iemand zegt geen lid te zijn, hem op haar wijzen op de open avonden voor potentiële leden. En van een 'lid' dat beweert dat haar pasje is gestolen of een 'lid' dat zegt dat zijn vader net is overleden en dat hij daarom geen pasje bij zich heeft? In dat geval soepel handelen en iemand toch binnenlaten, en wijzen op de mogelijkheid je Kringpas op je telefoon te zetten En wat te denken van een jong stel dat vroeg of hun oma al binnen was. Wegsturen? Nee, ervan uit-

gaan dat ze niet liegen, de naam van oma vragen en zeggen dat ze met een drankje aan de bar op hun oma kunnen wachten. Gelukkig grijpen de meeste leden direct na binnenkomst geheel op eigen initiatief in hun portemonnee om het pasje te zoeken of pakken hun mobiele telefoon om te laten zien dat ze lid zijn, heel gedisciplineerd.

Een leuke bijkomstigheid bij het scannen van het Kringpasje is dat daarmee op het scherm van de receptiecomputer zichtbaar wordt hoeveel 'barkrediet' er nog op het pasje staat. Om dat vervolgens fluisterend mee te delen aan het lid, want privacy nietwaar? Voor velen vaak een verrassing, positief én negatief.

Een tweede belangrijke actie van de opvolgers van Henk is tegen een binnenkomend lid roepen dat de deur dicht moet. Het is werkelijk onvoorstelbaar hoe slecht sommige leden van De Kring zijn opgevoed op dit punt. En na de roep 'wilt u de deur dicht doen' soms ook nog verontwaardigd kijken. Ja, leden van De Kring zijn soms net mensen. Maar zoals barman Ralph al zei. 'Ze komen allemaal voorbij.'

Erik van Erp

Rudolf van den Berg (1949-2025)

Tijdens het afscheid van Rudolf van den Berg (1949-2025) zijn er op zaterdag 26 juli door velen mooie woorden gesproken. De Kringkrant koos ter nagedachtenis voor de toespraken van twee goede vrienden: Jeroen Koolbergen en Frits Barend.

Rudolf van den Berg op de set van Spinoza, met rechts Bart Bijmens als Baruch de Spinoza. Synagoge van de Liberaal Joodse Gemeente te Den Haag, juni 2025.

Ik heb een paar scènes geplukt uit de film van Rudolfs leven – voor zover ik die de afgelopen 55 jaar heb meegemaakt –, scènes die betrekking hebben op een aantal belangrijke momenten in onze vriendschap.

In 1970 kenden Rudolf en ik elkaar nog niet. We waren studenten in Amsterdam, en allebei enigszins in de war geraakt. En zo belandden we – samen met een groepje uit het lood geslagen lotgenoten – in een therapiegroep. Het werd een hechte groep waar iedereen baat bij zou hebben. Al snel trokken Rudolf en ik naar elkaar toe.

Nu was het ons, patiënten in de groep, niet toegestaan om elkaar buiten de groep te ontmoeten. Maar Rudolf trok zich daar niets van aan en nodigde mij bij hem thuis uit op zijn kamer in Zuid. Ik leed toentertijd aan een flink minderwaardigheidscomplex, en het feit dat deze knappe, intelligente en interessante jongen *mij* als vriend had uitverkoren, maakte de therapiegroep bijkans overbodig.

Al gauw begonnen Rudolf, zoon van Joodse ouders die ondergedoken hadden gezeten, en ik, zoon van een moeder die gevaarlijk verzetswerk had gedaan, thema's te bespreken die te maken hadden met het Joods zijn, de Tweede Wereldoorlog, het verzet, diverse vormen van het tweedegeratiesyndroom en het Israëliësch-Palestijnse conflict. Onderwerpen waar hij zijn leven lang mee bezig zou blijven.

De therapiegroep was dus het begin.

Nu een sprongetje in de tijd.

Voorjaar 1976. Rudolf en ik zijn allebei afgestuurd en hebben de therapiegroep na vijf jaar verlaten. We zitten, geheel legaal nu, op het terras van 't Blauwe Theehuis in het Vondelpark en nemen weer eens de toestand in de wereld door. Maar blijkbaar heeft Rudolf besloten dat er toch nog iets extra's moet worden toegevoegd aan mijn heropvoeding.

'We gaan vanmiddag naar Parijs, daar ben jij nog nooit geweest', roept hij opeens. 'Ik heb daar een vriendinnetje in een leuk appartement vlak bij de Place de la Bastille. Ze deelt de flat met een ander meisje, en dat is echt iets voor jou. Het wordt tijd dat jij weer eens een vrouw gaat versieren. Kom, ga je koffer pakken, dan kom ik je ophalen.'

Rudolfs oude gele Saab 96 V4 bracht ons naar Parijs; ik werd verliefd op Parijs én op dat meisje, en zij op mij. Rudolf was tevreden.

Nu was Rudolf van jongsaf aan al francofiel, maar dat hij ook italofiel is geworden, dat is mijn schuld.

Het begon in 1977 toen hij mij opzocht in Toscane, waar ik een tijdje verbleef in het huis van mijn familie. Rudolf raakte meteen verliefd op het Italiaanse leven, en nu was ik tevreden dat ik iets aan zijn heropvoeding had bijgedragen. Hij zou nog vaak naar Toscane en ons huis terugkeren, en later met Eva veel op Sardinië verblijven. De plan-

nen om samen met Eva een deel van het jaar in Toscane te gaan wonen, zijn nu wreed afgebroken.

Ik maak weer een sprong in de tijd. Rudolf had Linda leren kennen, die zoveel films, van Rudolf en van anderen, prachtig heeft aangekleed. Hij trouwde met haar, en de kinderen werden geboren. Wat was het leuk om Chagall en Gioia als peuters af en toe op de arm te mogen hebben. Vooral voor iemand die zelf geen kinderen heeft. En nu zijn ze de getalenteerde jonge vrouwen op wie Rudolf zo ongelooflijk trots was.

Het is 1998. Na een flink aantal succesvolle documentaires en speelfilms komen er geen nieuwe projecten van de grond. Rudolf is het tegen de bierkaai vechten met producenten en het Filmfonds zat, en vertrekt voor een tijdje naar Los Angeles, waar ik hem opzoek. We zitten net aan een broodje pastrami, als hij plotseling zegt: 'Denk erom dat jij nooit een stap zet in dit stinkvak.' Tja, hij kon niet weten dat we twee jaar later compagnons zouden worden in Cadenza Films. Dat het filmvak soms een stinkvak is, daar had hij gelijk in. Toch hebben we samen en met anderen heel bijzondere filmavonturen beleefd, die ik voor geen goud had willen missen. En Rudolf ook niet, dat weet ik zeker.

Flash forward naar 2012. We hebben, samen met San Fu Maltha, de oorlogsfilm *Süskind* gemaakt, en Rudolf is door de Schrijversvakschool uitgenodigd om in sociëteit Arti een lezing te houden over scenarioschrijven.

Na de lezing is er een borrel, en Rudolf en ik staan aan de bar wanneer een beeldschone jonge vrouw ons aanspreekt. Zij is een beginnend schrijfster en wil met Rudolf van gedachten wisselen. Als het gesprek is afgelopen, zegt Rudolf tegen me: ‘Jij kunt nu net zo goed naar huis gaan. Ik blijf nog even.’ Ja, ja, denk ik, die kennen we. Even ben ik geïrriteerd, misschien wel een beetje jaloers? Tegen de tijd dat het serieus werd tussen Rudolf en Eva was ik alleen maar blij, voor iedereen. Eva is de allerliefste vrouw die ik ken, en voor Rudolf was ze een geschenk uit de hemel.

Flashback naar zomer 2008. Rudolf is weer bij mij op bezoek in Toscane. Hij heeft de moed absoluut niet opgegeven en zit in de tuin *Tirza* van Arnon Grunberg te lezen, nog onbewust van het feit dat de verfilming van dit boek zal leiden tot wat hij zelf zijn beste speelfilm zal noemen. Ik hoor een schreeuw. Rudolf komt aanrennen uit de tuin. ‘Ik heb het! Ik weet hoe het moet! Namibië! De sleutel ligt in Namibië en in Kaapstad!’ Het probleem met het langzame begin van *Tirza* – het eindexamenfeestje in Amsterdam-Zuid – is op-gelost. Het scenario gaat focussen op

de hellevaart van hoofdpersoon Jörgen Hofmeester in Afrika. De productie van *Tirza* loopt evenzeer op rolletjes als de financiering van de film. ‘*Tirza* in Afrika’ wordt ons allermooiste avontuur samen. Het was gelukkig niet ons laatste avontuur, en er zijn dan ook nog een hoop verhalen te vertellen, over andere spannende avonturen, over andere films en documentaires, en over stoutmoedige plannen in een toekomst die er nu niet meer is.

De slotscène. Vorige week donderdag zagen Rudolf en ik elkaar voor het laatst, toen we het huis aan de Amstel gingen bekijken dat hij met Eva wilde huren. Er was niets aan Rudolf te merken, behalve een lichte vermoeidheid. Geen wonder, nadat hij net de film *Spinoza* in het blik had gekregen, in achttien dagen draaitijd. Twee dagen later werd de film van Rudolfs leven abrupt afgebroken. Zonder aftiteling.

Of zijn wij met z’n allen de aftiteling? Immers, Rudolf heeft ieder van ons, op wat voor manier dan ook, ooit geraakt, en meegenomen in zijn eigen film. Als geliefde, als vader, als familielid, als collega, als regisseur, als inspirator, als vriend.

Vanaf de tijd dat hij als student met een oude 16mm-camera begon vast te leggen wat hem fascineerde, tot hij de filmmaker was geworden die tot in Italië toe wordt geroemd als een van de belangrijkste en meest grensverleggende Nederlandse cineasten. Soms denk ik dat Rudolf ergens in de zon lekker aan het uitrusten is van zijn laatste klus. Maar ik weet donders goed dat hij er echt niet meer is. Dat te beseffen is onverdraaglijk. Ik ben dankbaar dat ik in mijn leven zo’n lange, vanzelfsprekende en inspirerende vriendschap heb mogen ervaren als die met hem.

Waren er nooit problemen of ruzies? Natuurlijk wel. Ik ben vaak strontteigenwijs. Hij kon er ook wat van, als iets hem niet zinde. Maar ruzies zijn er om van te leren en om bij te leggen. Het waren er gelukkig niet veel, en we kwamen er altijd uit.

Er komt dus nooit meer een ‘bijpraat’ – zoals hij dat noemde – thuis, op De Kring, of onder de Toscaanse zon. Het zij zo. Ik ga voortaan bijpraat met hem houden in mijn eigen hoofd.

Arriverderci carissimo amico mio.

Jeroen Koolbergen

W e zijn in deze prachtige, naar ik denk bewust gekozen locatie, de Uilenburgsjoel, in het hart van wat ooit de Amsterdamse Jodenbuurt was, de buurt waar het Joodse proletariaat opgroeide en van waaruit de meeste Nederlandse Joden tussen 1942 en 1944 zijn gedeporteerd en vermoord.

Het was het thema dat Rudolf en mij meer dan ons lief was bezighield en verbond sinds we elkaar ruim zestig jaar geleden als twee Joodse jongetjes van gescheiden ouders op het Vossius Gymnasium hadden leren kennen.

Ongeveer een jaar geleden hadden we weer intens contact, nadat ik was benaderd om de lancering van de roman *Catharina* te presenteren en begeleiden. In goed overleg met Rudolf en de schrijver besloot ik uiteindelijk af te zien van betrokkenheid bij de lancering.

Wel spraken en zagen we elkaar daardoor weer vaker. Om een bekend filosoof te citeren: elk na-deel heeft zijn voordeel.

Een paar maanden later, begin juli, las ik in het *NIW*, het *Nieuw Israëlietisch Weekblad*, dat de opnames van zijn project *Spinoza* waren afgerond. Ik wist hoe belangrijk die film voor Rudolf was.

Mijn vrouw Marijke had op zijn verzoek ruim een jaar geleden het script nog eens gelezen en waar mogelijk vanuit haar vak als historisch letterkundige een enkele opmerking gemaakt, waarmee Rudolf heel blij was.

Wij steunden Rudolf met z’n project *Spinoza*, dus stuurde ik hem 4 juli het appje: ‘Wat mooi dat de film is gemaakt’ en nog iets persoonlijks dat dan ook tussen ons moet blijven.

Rudolf antwoordde vrijwel onmiddellijk: ‘Net vannacht de laatste draaidag gehad. Het is geloof ik goed gegaan. Zware klus vanwege low budget, maar wel heel leuk om weer eens te filmen.’

Top, antwoordde ik, vrijdag 4 juli om half zeven, vlak voor sabbat.

En toen, acht dagen later, werd het zaterdag 12 juli, de dag dat Rudolf, nog maar 76, in Parijs overleed.

Parijs, de hoofdstad van het land waarvan hij zo hield en dat ons misschien wel zestig jaar geleden samenbracht op het Vossius Gymnasium.

Ik was preses van de leerlingenbond in een lustrumjaar. We wilden als schoolbestuur een grote jubileumavond organiseren in de aula voor leerlingen, ouders en leerkrachten met een optreden. En toen viel ineens dat optreden weg.

Rudolf was al bekend op schoolavonden als vertolker van het Franse chanson, vooral van George Brassens. Ik hield meer van Gilbert Bécaud, maar dat terzijde.

Nog belangrijker, Rudolf speelde gitaar. Ik vroeg hem of we samen binnen een maand een cabaret zouden kunnen schrijven voor die lustrumavond met sketches en liedjes. Het leek een retorische vraag. We vroegen Paula de Bel als zangeres en de iets jongere Marcel Worms of hij ons wilde bege-

leiden op piano. Worms strikte Rudolf Dekker voor de drums en klasgenoot Paul Syrier deed de bas. Rudolf en ik gingen als een gek aan het schrijven. Het programma met de naam *Fies met een f* sloeg mede dankzij onze geweldige band zo aan dat we werden uitgenodigd mee te doen aan het jaarlijkse, destijds zeer bekende cabaretconcorso voor studenten-scholieren in het AMVJ-gebouw aan het Leidse Bosje, met vier of vijf andere optredens.

En verdomd, we wonnen de eerste prijs, waarna we een half jaar lang in de weekenden betaalde optredens verzorgden op scholen en voor studentenverenigingen in de buurt van Amsterdam. We vervoerden ons in het Dafje van mijn moeder. Het waren gouden tijden die uiteindelijk de basis vormden voor de hechte band tussen ons beiden.

Zo af en toe mochten we bij Rudolf thuis, bij zijn lieve moeder Jet en haar vriend Aad van der Mijl, op het Minervaplein feesten geven waarbij we op muziek van de Beatles en Stevie Wonder de boekenkasten zagen meebewegen.

Overigens is moeder Jet pas twee jaar geleden overleden, ze haalde bijna de honderd. Godzijdank hoeft zij deze herdenking van haar zoon hier niet mee te maken.

Na het Vossius gingen we beiden politicologie studeren. Dus: Rudolf werd cineast en ik journalist.

Een keer ergens in de jaren tachtig waren we samen te gast aan tafel bij Sonja Barend, over Jood-

se zaken en Joodse films. Daarbij zeiden we dat wij vonden dat we er niet zo Joods uitzagen. Ik heb Sonja zelden zo hard zien lachen.

In 1989 mochten Marijke en ik figureren in *De avonden*, ons beider filmdebuut. Die paar seconden van roem waren zo’n succes dat Rudolf me in 2012 voor een rol in zijn meesterwerk *Suskind* vroeg waarvoor de opnames in de buurt van Boekarest plaatsvonden.

Toen ik, in mijn ogen als goed geschminkte, Joodse verzetsman bij een preview in Amsterdam in beeld kwam, begon het publiek zo hard te lachen dat we in onderling overleg besloten dat mijn optreden in de film geen goede zaak was, zodat ik de film *Suskind* bij de première alleen mocht presenteren voor het publiek.

Marijke en ik zijn blij dat we Rotterdammer Rudolf op het Vossius hebben leren kennen. Hij heeft een mooie, artistieke rol in ons leven gespeeld. We willen hem daarvoor danken.

We wensen zijn dochters en zijn geliefde en allen die hem liefhebben veel sterkte. Zoals wij in het Jodendom zeggen: zolang ze over je spreken, leef je voort.

In dit historische gebouw eindig ik met een traditioneel Joods gezegde: Rudolf Max van den Berg, moge zijn ziel worden gebundeld in de bundel van het eeuwige leven. Omein.

Frits Barend

Grauwe vliegenvanger

Iedereen die geen tweede huisje buiten de stad heeft, droomt weleens van een tweede huisje buiten de stad. O, wat zou dat fijn zijn. Heerlijk die rust, en als het te veel werd die stilte, dan zou iedereen langskomen, leuk met Kerstmis, en voor de kleinkinderen, want die komen ook!

En terwijl je niet weet wat je precies voor wie aan het zoeken bent, moet je nog opschieten ook, want als je dood bent ben je te laat. Er zit ook druk op, zou je tegenwoordig zeggen.

Uiteindelijk, na kijken in onder meer de Ardenen, Portugal, Friesland en de Provence, kochten wij dan maar een tweede huisje in Drenthe. Na een bezichtiging van vijf minuten, met twintig andere stellen op de kijkdag, besloten we een bod te doen van 29 mille boven de vraagprijs. In Wateren om precies te zijn.

Ik was er nog nooit geweest, maar het is naar Zwolle en dan bij Steenwijk rechtsaf naar Vledder. Vledder is hier een totaal overbodige richtingsaanduiding, maar ik wilde altijd al zo graag in mijn leven een keer het woord Vledder ergens in verwerken. Aldus in Vledder aangekomen, neem je de weg Vledder-Doldersum. En dan de

weg naar Wateren, en daar hadden we dus opeens een huisje gekocht.

Ja, lieve mensen, u lacht er nu wel om, maar zo gaat het dus echt. Je koopt zomaar een huis op een terrein, ik wist niet dat het op een terrein was, en je weet niet hoe groot dat terrein is, wie daar zitten, of er geen boeven zitten, of enge mensen, met enge luchten, of keiharde muziek, of hoeren met drugsdealers, of wolven of beesten, nee, niets, HELEMAAL NIETS weet je.

En dan heb ik het nog slechts over óp het terrein. Wat te denken van buiten het terrein. Neem de lelieweekrijen. Een lelie wordt vier keer zo vaak met gif bespoten als een tulp of een aardappel. Nou, die moet je niet als buur hebben, zo'n sierteler. Gelukkig zit de dichtstbijzijnde in Vledder en Vledder is nog altijd een kilometer of 12 van Wateren. En dan heb ik het nog niet eens over het huis zelf, de schaduw van de hoeveelheid bomen en de leuke vijver gehad.

Maar goed.

Laatst kwamen we weer eens voor een weekend aan, mijn vrouw en ik, in ons huisje en toen lag er rommel voor de open haard. Kolen en veren en gruis lagen er. En toen, toen zagen wij haar. Op de bank op het gouden kussentje precies in het midden. Alsof God haar zo had nedergelegen (ik weet dat nedergelegen geen goed Nederlands is). Het was een beeldschoon onopvallend zwart vogeltje, helemaal dood. Wij keken naar elkaar met zielige gezichten, ze was door de schoorsteen gezakt, ze had nog gefladderd en gezwogen en toen was ze met haar laatste

krachtsinspanning naar het midden van het kussentje gevlogen en daar is zij gestorven. Ja, waarschijnlijk had God het zo gewild.

Wij wisten niet wat we moesten doen, maar nadat we bijgekomen waren van het tafereel en de waarschijnlijke toedracht, kwamen we weer bij zinnen en grepen we naar onze telefoons. Gelukkig is er een vriend die veel van vogels weet en zo hoorden we dat het ging om de grauwe vliegenvanger.

Behalve dat ze een beetje zeldzaam is, was het juist door de eenvoud dat wij haar zo mooi, om niet te zeggen prachtig vonden.

Eigenschappen: ze vliegt van het takje naar de vlieg om die te vangen en dan vliegt ze weer terug naar datzelfde takje.

Eigenlijk doet ze geen vlieg kwaad dus. Op slag raakten we nog verliefd op de grauwe vliegenvanger, maar, en dit was echt sensationeel, als klap op de vuurpijl ontdekten wij middels de vogelgeluidenherkenningsapp dat het gezang van de grauwe vliegenvanger ook nog een heel kort, mooi, simpel fluitje is.

Ik kon dat fluitje meteen al wonderbaarlijk goed nadoen met mijn mond en tanden en hersenen en tong. U (niet allemaal tegelijk) kunt op De Kring rustig een keer vragen of ik het wil voordoen.

Hans Vos

De mannen van Annemarie Oster

Jeroen Koolbergen

KRINGDINGEN

Op dinsdag 26 augustus presenteerde Annemarie Oster op De Kring haar nieuwe boek: *Mannen*. Er waren toespraken van de uitgeefster, van literair agent Paul Sebes, en van Annemaries eerste echtgenoot, professor Bram de Swaan. Deze laatste was ooit door Annemaries vader, Guus Oster, gekarakteriseerd als een 'intellectueel die godbetert in zo'n aanstellerige deux-chevaux reed, pijprookte en linkse praat uitsloeg'. Maar dat was voordat ze goed bevriend raakten.

Vader Guus Oster speelt een zeer belangrijke rol in Annemaries boek. Hij was de eerste man in Annemaries leven, en in zeker opzicht misschien wel de enige. Annemarie legt in de loop van het verhaal zelf haarfijn de onderliggende psychologie (of psychiatrie?) hiervan uit.

In de eerste aflevering (april 2023) van haar serie 'Mijn Mannen' in *de Kringkrant* (een voorpublicatie) kwam ze direct al tot de kern door haar moeder, Ank van der Moer, over haar vader te citeren. Na Annemaries geboorte, tijdens zijn vluchtige kraambezoekjes, 'flirtte hij met de verpleegsters en besteedde nauwelijks aandacht aan jou!'

Er volgden in *de Kringkrant* nog vier afleveringen, waarin Annemarie achtereenvolgens Willem Nijholt, Pierre Vinken, Jan Joris Lamers en Lodewijk de Boer, en Luc Lutz 'behandelde'. De heren werden deels liefdevol, deels vilein, met verve en humor ontleed en gefileerd. In de laatste aflevering in de krant vraagt ze zich af, net als in het boek, hoe het zou zijn geweest als ze zelf een man was geweest. Een mooi staaltje zelfreflectie.

Denk niet dat in *Mannen* alleen maar echtgenoten en minnaars ten tonele worden gevoerd, en bewie-

Presentatie met vlnr Frits Rijksbaron, Annemarie Oster en Bram de Swaan

rookt dan wel afgeserveerd. Het boek is veel meer dan dat. Het gaat over 'weggedaan' worden naar pleeggezinnen, waarbij een ontroerend beeld wordt geschetst van het leven op het Nederlandse platteland in de jaren vijftig. Het gaat over falende ouders en liefdevolle pleegouders, over behoefte aan aandacht, over prille liefde (de beroemde kus van Ramses!), over vriendschap, over jaloezie, over (on) collegialiteit, over kinderen en kleinkinderen, en over nog heel veel meer. Het is een poging tot autobiografie, zoals

Annemarie zelf stelt in haar voorwoord.

In het boek staat achterin een beknopte fotoverantwoording met wat namen, maar het boek ontbeert een inhoudsopgave of een register, zodat je niet snel even je favoriete karakterschets van deze of gene (beroemde) man uit het leven van Annemarie kunt opzoeken. Een omis-sie van jewelste aan uitgeverkant. Of zou Annemarie hier zelf om hebben gevraagd? Zodat je gedwongen wordt om net zo lang te zoeken en te lezen totdat je hebt gevonden wat je zoekt? Een in-

teressante nieuwe vorm van lezersbinding, in dat geval. En geen straf.

Annemarie gaat nu al weer een paar jaar door het leven met Kringlid Frits Rijksbaron aan haar zijde. 'Toch nog goed terechtgekomen', stelde echtgenoot nummer één, Bram de Swaan, aan het eind van zijn humoristische speech. Het was niet helemaal duidelijk of hij zich daarbij tot Frits of tot Annemarie richtte. Misschien wel tot allebei. In ieder geval heeft hij gelijk.

Annemarie Oster *Mannen*. Over charmeurs, egotrip-pers, kroegtijgers, hoogvliegers en gewoon leuke jongens Meulenhoff, € 22,99

Ridder Bas heeft helemaal gelijk

Als enige Kringlid tekende Marguerite Berreklouw in op een reis naar Dijon, Bourges en Parijs, georganiseerd door ons huisreisbureau. De deelnemers reisden de Nijmeegse gebroeders Van Lymborch achterna, makers van het kostbare getijdenboek *Les très riches heures du Duc de Berry*. 'Ik kan niet wachten om de tekeningen met eigen ogen te zien.'

Marguerite Berreklouw

De reis is een initiatief van Bas Steman, een man met een missie en een van de twee makers van de serie *Ridders van Gelre* (Omroep Gelderland en Omroep MAX). Hij wil aandacht voor de Nijmeegse gebroeders Van Lymborch, die werkten aan het hof van de Bourgondische hertog Filips de Goede (1396-1467). Zij schilderden het getijdenboek *Les très riches heures du Duc de Berry* (1411), het kostbaarste boek ter wereld.

Half juni richten wij onze schreden richting Dijon, een busreis van zeven uur. Destijds was het hof van Filips de Goede dé culturele hotspot van Europa. Nu is Dijon een beeldschoon, maar rustig stadje. Bas weet ons helemaal enthousiast te maken voor zijn overtuiging dat er belangrijke namen missen in de Nederlandse canon van de schilderkunst. 'Voor het begin van de Nederlandse schilderkunst moet je in Dijon zijn. De gebroeders verdienen een standbeeld.'

Dus bezoeken we in Dijon enige praalgraven van Bourgondische hertogen. (Filips de Stoute, Jan zonder Vrees en zijn echtgenote Margaretha van Beieren.) Er komt nog een kunstenaar bij: de Haarlemse beeldhouwer Claes Sluter (rond 1340-1406). Samen met zijn neef Claes van de Werve (1380-1439) maakte hij voor de praalgraven een processie van *pleurants*, fijnbewerkte albasten beeldjes van een stoet rouwenden, elk figuurtje met een eigen karakter. Dat was een noviteit. De grafbeelden van de hertogen en de hertogin zijn beschilderd door Johan Maelwael.

Ook bezoeken we een groot terrein van een psychiatrisch ziekenhuis, waar niets erop wijst dat zich hier een grote kunstschat bevindt: de Mospuit. Overhuifd door een achtkantig gebouwtje staan boven een oude put de zeven profeten gegroepeerd, door Sluter uitgesneden in zandsteen en beschilderd door Maelwael. Bas kan er niet over uit dat dit werk, dat inderdaad beeldschoon is, niet méér bekendheid geniet.

Het getijdenboek van de gebroeders Van Lymborch bevat onder meer een serie tekeningen van de maanden van het jaar: de kalender. Elk blad heeft dezelfde poortvormige vorm, met telkens een verbeelding van de verschillende maanden en in de boog, een astrologische voorstelling van de bij de maand behorende tekens van de dierenriem. Omdat het werk gerestaureerd moet worden, is besloten om de kalendertekeningen tentoon te stellen in de thuisplaats van het boek, het Musée Condé in het kasteel van Chantilly.

Op de tekeningen staan beroemde kastelen, zoals dat van Saumur, Lusignan, Mehun en Dourdan. De tekeningen zijn enerzijds beïnvloed door de stijl van de gotiek, dat wil zeggen dat torens, maar ook mensen, wat langer en smaller zijn afgebeeld dan in werkelijkheid. Anderzijds zijn ze zó realistisch en gedetailleerd geschilderd dat historici en archeologen het werk gebruiken als referentiekader voor onderzoek. De tekeningen zijn als het ware de uit die tijd overgeleverde foto's.

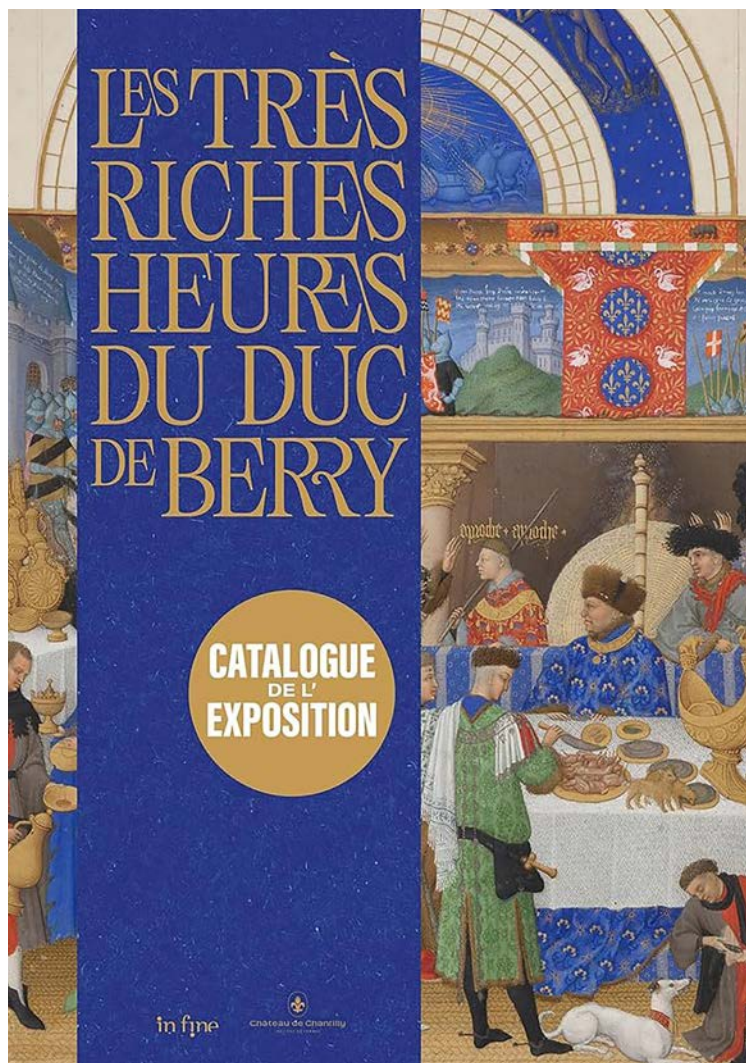
En zo slaapt Bas ons mee naar Mehun en Dourdan, om te kijken wat er nog overeen staat van de oorspronkelijke kastelen. Met de kopie van de tekeningen in de hand kunnen we precies zien wat we met onze verbeelding moeten aanvullen. In de onderste helft van de tekeningen zijn de activiteiten behorende bij de verschillende maanden weergegeven. Zaaïen, oogsten, jagen, feestvieren, de liefde – het staat er allemaal op.

Zowel de hertog als de gebroeders hebben het getijdenboek niet overleefd. De hertog heeft zijn kostbare opdracht nooit af gezien. Van sommige tekeningen weten we inmiddels dat andere kunstenaars ze hebben afgemaakt, zoals Jean Colombe (1430-1493).

Alle tekeningen zijn mooi, verfijnd en gedetailleerd. Ze zijn een spiegel van het leven uit die tijd. Op de tekening van de maand mei staat een stoet edelen afgebeeld, te paard. Elvire Kluwer, een van mijn medereizigers, raakte hierdoor zó geïnspireerd dat ze besloot om de schitterende kleding van de edelen na te maken en de stoet na te bootsen. In de twintig jaar dat ze hier samen met haar echtgenoot Jacobus Trijsburg mee bezig is heeft ze een hele groep enthousiastelingen om zich heen

verzameld. Zij treden ook op in de serie *Ridders van Gelre*, gekleed in de kostuums zoals weergegeven door de gebroeders. Ik leer van haar wat een kaproen is: een schoudermanteltje met een capuchon, een hoodie avant la lettre. Ze legt me uit wat de mensen die staan afgebeeld of zijn gebeeldhouwd om hun middel dragen. Ik kan nu een pelgrimsbuidel herkennen. Ze leert me de namen van de verschillende hoofdfiguren van de adellijke dames en ook hoe je ze moet bevestigen. Ze gaat zó ver dat ze de steken nabootste waarmee de kleding in elkaar is gezet, alleen maar omdat het zo gedetailleerd werd weergegeven door de Lymborchers. Ze zijn als re-enactors uitgenodigd bij de opening van de tentoonstelling.

Zo stil en rustig als het in de stadjes en dorpen was, zo'n gekkenhuis is het in Parijs. Het lijkt wel alsof alle Fransen daar zijn! Is het in de buurt van ons hotel bij het Gare du Nord goed uit te houden, zodra je bij een bredere weg bent, kom je terecht in een verkeersinfarct, die zijn hoogtepunt kent op de Périphérique, de grote ringweg rond de stad. Het verkeer staat hier tweemaal achtereenvolgens, in beide richtingen zo goed als stil en dat de hele dag

door. En dan moeten we nog naar Chantilly!

Eerst gaan we naar het Louvre om drie werken te bespreken, gemaakt door Maelwael. Hij was de leermeester van de gebroeders Van Lymborch. Nadat hun vader was overleden ontfermde hij zich over hen, leerde hun het schildersvak in Nijmegen en haalde hen vervolgens naar Parijs. We bekijken een piëta met ook weer de verfijning en gedetailleerdheid die zo kenmerkend is voor *Les très riches heures*.

Wat ik zelf veel leuker vind is een tentoonstelling op de afdeling Arts Decoratifs, waar grote modeontwerpers via speciaal ontworpen kleding de aanwezige voorwerpen becommentariëren. Zo staat er een paspop met een jurk in de stijl van de Louis

XVI-meubels, en een vrouw in een ijzeren jurk, naast een ingeblikte ridder. Heerlijk.

De laatste dag bezoeken we Chantilly, het paleis van Karel V, dat in een uitgestrekt gebied ligt en grandeur uitstraalt. Ik kan niet wachten om de tekeningen, tempera op perkament, met eigen ogen te zien.

We worden langs het uit de kathedraal van Bourges gehaalde grafmonument van opdrachtgever hertog Jan van Berry geleid, langs de andere bijbels en getijdenboeken uit zijn enorme bibliotheek om daarna te kunnen genieten van de in glazen panelen gevatte tekeningen.

Het overvloedig gebruikte, kostbare blauw straalt je tegemoet. Om alle details te kunnen zien gebruik ik de telelens van de camera in mijn telefoon en eventjes fantaseer ik dat ik ook in de late middeleeuwen leefde, totdat ik me realiseer dat de gebroeders uit Parijs moesten vluchten voor de pest, dat ze midden in de Honderdjarige Oorlog zaten en tegelijkertijd te maken hadden met een burgeroorlog. Des te bewonderenswaardiger is het dat ze zulk prachtig werk hebben kunnen maken dat de eeuwen heeft doorstaan in de bibliotheek van het paleis in Chantilly. Het wordt tot de belangrijkste kunstwerken ter wereld gerekend. Ridder Bas, zoals hij zichzelf gekscherend noemt, heeft helemaal gelijk.

Mocht dit verhaal tot de verbeelding spreken dan kun je het volgende doen:

- ▶ Als de weduweerga de tentoonstelling in Chantilly bezoeken. Kan nog tot 5/10.
- ▶ Via YouTube de serie *Ridders van Gelre* bekijken.
- ▶ De catalogus van de tentoonstelling bestellen bij Cécile Galloux, via cecile.galloux@chateauchantilly.fr of +33(0)644265005; kosten circa 100 euro.
- ▶ Je volgend jaar inschrijven bij huisreisbureau Hemminkways voor een nieuwe reis over dit onderwerp.

Des te bewonderenswaardiger is het dat ze zulk prachtig werk hebben kunnen maken dat de eeuwen heeft doorstaan

Liefde, kunst en de gevederde vrienden van Sylvia Willink

Duif Evita was het onderwerp van alweer de 60ste Kringprent, naar een schilderij van Sylvia Willink. 'Ze vond het gezellig om op de dwarslat van Sylvia's stoel te zitten als zij aan het schilderen was en ze schaarrelde graag rond bij de grote spiegel waarin ze blijkbaar een soortgenootje zag.'

Renée Simons

De 60ste Kringprent, *Duivenpaar*, werd gemaakt naar een schilderij van Sylvia Willink. Het is een dubbelportret van duif Evita, door Sylvia tijdens een boottochtje van de verdrinkingsdood gered. Na die traumatische ervaring kon ze niet meer vliegen. Ze mocht bij Sylvia blijven wonen in het atelier dat eerder toebehoorde aan haar echtgenoot, de wereldberoemde schilder Carel Willink. Je kunt het minder treffen!

Dat vond Evita ook. Ze bleef er tot haar dood, acht jaar later. Ze vond het gezellig om op de dwarslat van Sylvia's stoel te zitten als die aan het schilderen was en schaarrelde graag rond bij de grote spiegel waarin ze blijkbaar een soortgenootje zag. Dat inspireerde Sylvia tot *Duivenpaar*.

Rond 2009 maakte Sylvia zeven portretten van de vreedzame vogel met haar glanzende halsje. Soms was Evita in haar eentje, soms met z'n tweeën, altijd tegen een herfstig decor met een dreigende lucht. Terwijl Evita op de vierde verdieping hokte, woonde de kat Lucky in de woning op de derde verdieping van het Willinkhuis. Gelukkig wisten ze niks van elkaar.

Sinds zomer 1975 woonde Sylvia bij de 44 jaar oudere schilder Carel Willink; in 1977 trouwden ze. Ondanks het leeftijdsverschil was het een zeer liefdevol en harmonieus huwelijk. Tot zijn dood in 1983 waren ze onafscheidelijk. Net als Sylvia was Carel gek op dieren en schilderde hij ze veelvuldig: duiven en andere vogels, katten en exotische dieren. Sylvia maakte er een filmpje van: *Willink en zijn dieren*, te zien op YouTube. In huize Willink was de kat een belangrijke huisgenoot: verreweg de beroemdste kat was de gevlekte kater Negus die Willink schilderde in de armen van zijn tweede vrouw Wilma (Museum More).

Portretten

Het portret is het genre waar Sylvia zich het meest bij thuis voelt en ook daarin kan ze haar dierenliefde kwijt. Als het even kan schildert ze het huisdier van haar model erbij. 'Dan wordt het gezelliger, warmer. Mensen kijken toch anders uit hun ogen als ze een dier bij zich hebben.' Ze werkt figuratief, in hoge mate realistisch met een fijne, gedetailleerde penseelvoering en een sprankelend palet. De gelijkenis met het model is treffend. 'Lijken is kunnen', zegt ze er zelf over. 'Ik zie het gewoon goed. Ze hoeven niet te poseren voor mij. Voor Carel wel, hoor. Maar ik maak zelf bruikbare foto's.'

Sylvia is naast schilder een begenadigd beeldhouwster. In de afgelopen veertig jaar maakte ze bronzen koppen en bustes van grootheden uit de wereld van kunst

KRINGPRENT

'Met een huisdier erbij wordt het gezelliger, warmer. Mensen kijken dan toch anders uit hun ogen'

Oproep!

Sinds 2014 wordt er om de twee maanden een werk van een Kringkunstenaar afgedrukt als prent. In gelimiteerde oplage en gesignd zijn ze voor een bescheiden prijs te koop. De prent diende jarenlang als omslag voor het *Kring Magazine*. Toen dat in 2020 werd opgeheven, gingen we live en wordt de prent uitgereikt aan de maker met een interview plus Powerpointpresentatie over zijn dan wel haar leven en werk. Voor het publiek een leuke manier om medeleden en Kringkunstenaars te leren kennen. Fotografe Anne-lies Rigter tekende voor de organisatie daarvan en dat blijft zo, maar voor ondergetekende, die zich sinds 2017 heeft beziggehouden met de Kringprent, is het tijd om te stoppen.

Wie wordt de nieuwe Kringprentwichelaar?

Wie voelt ervoor om de rol van interviewer en presentator van de Kringprent over te nemen? Meld je bij Anne-lies: arigter@xs4all.nl.

Rest mij de Kringprentkunstenaars te bedanken hun medewerking en openhartigheid. Tevens gaat mijn dankbaarheid uit naar de programmeurs (inmiddels Joost) en Sies voor de praktische en digitale steun, en natuurlijk naar de werknemers van Ruijgrok Piezografiën voor hun betrokkenheid en professionaliteit bij het drukken van de prenten.

Informatie over alle Kringprenten tot nu toe: <https://kring.nl/exposities/kringprenten/>

en literatuur. Recentelijk nog van de in 2021 overleden dirigent Bernard Haitink voor de dirigentenfoyer in het Concertgebouw. In het Concertgebouw staat ook een eerder gemaakt portret van haar hand, van de pianist Vladimir Horowitz. Ze maakte verschillende portretten in brons van Carel Willink, waaronder het borstbeeld van hem dat in het Carel Willinkplantsoen staat, aan de overkant van hun huis.

Na de dood van Carel zette Sylvia zich onvermoeibaar in voor het beheren en veiligstellen van zijn nalatenschap: ze beheert het archief, doet schenken aan musea, maakt boeken en filmpjes over zijn werk en werkt mee aan tentoonstellingen en publicaties. Op YouTube zijn tal van filmpjes te zien die ze maakte over het werk van Willink en over haar eigen werk.

Een uitgebreide weergave van het interview met Sylvia Willink met veel voorbeelden van haar werk is te vinden op de site van De Kring:

<https://kring.nl/programma/openbaar/kringprent-uitreiking-sylvia-willink/>

Een monotone litanie

De eerste, onsterfelijke zinnen van Lev Tolstoj's meesterwerk *Anna Karenina* kent iedereen. Voor wie de tekst even is ontschoten: 'Alle gelukkige gezinnen lijken op elkaar, elk ongelukkig gezin is ongelukkig op zijn eigen manier.' De zin na de komma wordt het leitmotiv van dit betoogje over de bestseller van Christien Brinkgreve, *Beladen huis*.

Al heb ik bewondering voor het mooie idee – een verwaarloosd huis als metafoor voor een afbrokkelend huwelijk – deze memoir (eigentijdse uitgeversvondst) is me tegengevallen.

Om jullie voor te zijn: natuurlijk ben ik jaloers op Brinkgreves succes. Zie zelf maar eens zoveel boeken te verkopen! Zie zelf maar eens met je schrijfsels in het gevlug te komen bij al die inwonsters van Roermond (Lb.) tot Haren (Gr.) die, zodra ze lucht kregen van een verslag van een ongelukkig huwelijk, naar de plaatselijke boekhandel snelden. In gedachten zie ik de bloes van voorpret op hun doorgaans bleke gezichten: ongelukkig huwelijk, hoi, dat heb ik ook!

Beladen huis voorziet in een universele behoefte en is een feest van herkenning voor alle toegewijde vrouwen die hun leven moeten verdelen tussen huishouden, kinderen, huisdieren, tuin en drukke baan en die zich veronachtzaamd, onbegrepen, in de kou voelen staan, want hun man begrijpt hen niet. Die egocentrische, onattente, ongelukkige, onbereikbare echtgenoot!

Fijn dat Brinkgreves boek precies het inconvenient belicht dat haar lezeressen dag in, dag uit parten speelt. Gebukt als ze gaan onder hun eigen, niet aflatende empathie met een man die in zichzelf is gekeerd, boos is over zijn onterechte pensioen, die zich afzondert en haar afwijst. Doordat hij zichzelf afgewezen voelt door zijn vroegere werkomgeving, doordat zijn rol is uitgespeeld.

Maar de kuierlatten nemen, ho maar. 'We zullen doooorgaan!', is het devies. Al gaat het ten koste van haar eigen *da sein*, (en vaak ook ten koste van de rest van het gezin), de boel moet bij elkaar worden gehouden. Coûte que coûte. Weggaan? Nee! Dat kan ze haar kinderen (vaak al adolescenten!) niet aandoen. En als het erop aankomt, die arme man evenmin. Hij heeft het al zo moeilijk.

Klagen is het enige wat erop zit. In dit geval achteraf: een heel boek lang.

Goddank heb ik medestanders. Een aantal van mijn vriendinnen (per definitie geestverwanten) vindt Brinkgreves hartenkreet weliswaar deftig geschreven, sociologisch verantwoord en af en toe zelfs introspectief, maar vooral toch een monotone litanie.

Ik citeer een van hen, toevalligerwijs echt woonachtig in Haren (Gr.): 'Een dieptrieste hype. Prima welkomstgeschenk voor bladen als *Opzij*. Kennelijk is er veel vrouwelijk algemeen ervaren leed op basis van zelfopgelegd knechtschap aan maatschappelijk verankerde patronen en masculien overwicht.'

Mijn vriendins taalgebruik doet niet onder voor dat van de schrijfster. Want dat Brinkgreve niet van de straat komt zullen we weten. Ooit was ze hoogleraar sociologie en haar man zou, schrijft ze, weleens jaloers geweest kunnen zijn op haar succes.

Die arme echtgenoot ligt nu misschien te tolleren in zijn graf want 'kan

Zou Arend Jan Heerma van Voss, zelf verre van achterlijk, echt jaloers zijn geweest op zijn geleerde vrouw? Wás ze zo'n briljante hooglerares?

zich niet meer verdedigen'. Niet dat ik het principe 'over de doden niets dan goeds' huldig. Maar zou Arend Jan Heerma van Voss, zelf verre van achterlijk, echt jaloers zijn geweest op zijn geleerde vrouw? Wás ze zo'n briljante hooglerares?

Heerma van Voss – in het boek A. – was, zoals ik heb gehoord, een 'moeilijke man'. Maar wel een mét en óm wie te lachen viel. Zijn onderkoelde optreden in sketches van Wim de Bie en Kees van Kooten was erg geestig. Ik heb het idee dat hij wat betreft humor bij zijn geslaagde sociologe aan het verkeerde adres was; om geen zin in haar boek heb ik een lach kunnen laten. Ze heeft zich in haar – op

haar beurt – egocentrische memoir weliswaar braaf en begripvol opgesteld, maar zichzelf niet écht gerelativeerd, laat staan écht ter discussie gesteld.

In plaats van tot de verbeelding sprekende, levendige voorbeelden slaat ze de lezer(es) met interessant socialistenjargon om de oren zoals 'karrespooren van het patriarchaat' (een trouwaille die niet van haarzelf schijnt te zijn). Verder strooit ze met termen als 'glazen plafond', 'genderongelijkheid', 'affectieve klimaat' en ook duikt een groot aantal kloven op. Zoals de empathiekloof, de carrièrekloof en de gezondheidskloof. De kloof waarover ik ben gestruikeld was de humorkloof.

Ook ongelukkige huwelijken lijken op elkaar, vooral als je niet met elkaar kunt lachen.

Annemarie Oster

Christien Brinkgreve,
Memoir, Beladen Huis,
Atlas Contact,
176 pp., € 21,99.

Puntig proza over de Zuidas

SIGNALEMENT

Hoe gaat het er op de Zuidas aan toe? Christ'l Dullaert, voormalig advocaat, schrijft er met kennis van zaken over. Naast meerdere managementboeken publiceerde zij onlangs haar tweede roman, *Zo ver van de Zuidas*. Net als in haar debuut *Zondeval aan de Zuidas* volgen we advocaat Karina van Amerongen, zowel in haar professionele als persoonlijke ontwikkeling.

Het boek ademt een no-nonsensefeer. De verzorgde, strak vormgegeven hardcover voelt als een zeldzame luxe. Ook de inhoud is efficiënt: puntig proza, zonder overbodige uitweidingen, met veel

levendige dialogen. Het verhaal speelt zich grotendeels af in Amsterdam, herkenbare locaties passeren de revue. Achterin is zelfs een lijstje opgenomen. Ja, De Kring geeft eveneens acte de présence.

In de slothoofdstukken zorgt scherp gekozen beeldspraak voor een passende en gedenkwaardige afsluiting.

Karin Kallenberg

Christ'l Dullaert,
Zo ver van de Zuidas,
Advocatenkamer Beheer B.V.
€ 23,50

Dansen zonder tomaten

Yoka van Brummelen blikt terug op de roep om vernieuwing die eind jaren zestig de culturele wereld bereikte. Alles moest anders, ook in de dans. ‘Het voelde bedreigend, al weet ik niet goed waarom dat zo was.’

Najaar 1969. De voortdurende regen was me ontgaan want ik had de hele dag gerepeteerd, in kunstlicht, in namaakzon. Gehaast liep ik naar de snackbar om de hoek, kocht vier broodjes belegd met Seelachs, een reep chocola en sigaretten, rende daarna weer terug naar de Rotterdamse Schouwburg waar ik die avond moest optreden. Sinds 1965 danste ik bij Pauline de Groot.

In de hal van de schouwburg zit een jongeman op de grond, in yogazit, kijkt me met een jolige oogopslag aan, is uiterst vriendelijk, heeft een markant gelaat onder een bos springerig hoofdhaar. Ik herken hem meteen, Jan Joris Lamers, toneelspeler, beeldend kunstenaar, regisseur, een soort enfant terrible voor beleidmakers. Ik ben hem al eerder tegengekomen. Rondom hem zitten zo’n vijf fleurig aangeklede mensgrote poppen die het ongemak van de regen doen vergeten.

Het publiek, dat druppelsgewijs en nat vanonder de paraplu de hal binnenkomt om aan de kassa een kaartje te kopen loopt met een grote boog om hem heen. Ik stap op hem af:

‘Wat doe jij hier?’

‘Ik demonstreer.’

‘Hoezo? Waartegen?’

‘Tegen de burgerlijke kunst. De schouwburgen. Die moeten ze afbreken.’

‘Waarom?’

‘Publiek willen ze in die cultuurtempels alleen maar behagen, verstrooiing bieden door ze slecht toneel op te dienen. Theater moet polemieke bedrijven, mensen aan het denken zetten, opvoeden, hen bewust maken, van hun leven, van de wereld.’

‘Maar dan zit je hier verkeerd.’

‘O ja?’

‘Ja. Wij dansen. Vernieuwend.’

‘Maar je treedt wel op in de schouwburg.’

‘Wij treden overal op. Vooral in kleine, onconventionele ruimtes.’

‘Maar jullie behagen het publiek.’

‘Absoluut niet. Wij willen mensen dingen laten meemaken die ze nog nooit hebben beleefd.’

‘Maar jullie zetten ze niet aan het denken.’

‘Dat doen wij wel. Wij raken alle zintuigen. Dat doet dans op andere wijze dan toneel. Na de voorstelling moeten mensen nadenken omdat ze iets onorthodox hebben meegemaakt.’

‘Dans vind ik burgerlijk, oppervlakkig.’

‘Je hebt het mis.’

Ik geef een pop een aai over de bol, hoewel ik niet zo van poppen houd.

‘Kom je naar onze voorstelling?’

‘Ja. Om actie te voeren.’

Ik schrik. ‘Hoe dan?’

‘Met deze poppen. Ik zet de toeschouwers voor schut want die laten zich passief vermaken als ledige poppen, consumeren blindelings wat ze wordt voorgezet. Net als deze poppen, die neem ik mee als toeschouwer.’

‘Ook naar onze voorstelling.’

‘Ook naar jullie voorstelling.’

‘Dat is niet eerlijk. Ik wil niet dat je onze voorstelling verstoort.’

‘Maak je geen zorgen. Ik doe niets.’

‘Je gaat niet gillen of schreeuwen.’

‘Nee. Ik ga alleen maar zitten. Tussen het publiek. Met mijn poppen.’

Geschokt draai ik me om en haast me naar

Daar zat hij, Jan Joris Lamers. Op rij 10. Met zijn poppen ons te provoceren omdat onze opvattingen verouderd zouden zijn

de kleedkamers. Hoe hij, Jan Joris Lamers, daar zo ontspannen zat met zijn vrolijke poppen bracht me van mijn stuk. Het voelde bedreigend, al weet ik niet goed waarom dat zo was.

In de kleedkamers trof ik mijn collega’s Pauline, Jim (James), Johan en vertelde hun ervan. We deelden de broodjes Seelachs en de reep chocola. We wisten dat de theaterwereld, de kunst, de straat en de stad om ons heen sidderden van ongenoegen maar wij dansten gewoon.

Paul Binnerts, stafmedewerker bij de opleiding Theaterwetenschap aan de Universiteit van Amsterdam, was bestuurslid van Stichting Dansgroep Pauline de Groot.

‘Ik trek me terug als bestuurslid, dat is beter’, had hij een paar maanden eerder voor ons optreden in Rotterdam gezegd. ‘Wij gaan actievoeren tegen het vastgeroeste toneelbestel.’

Studenten van de faculteit die ik kende waren gespannen, deden geheimzinnig.

‘We bereiden acties voor’, zeiden ze. Ik had contact met enkele studenten omdat we regelmatig optraden in het Universiteitstheater. Jonge acteurs en studenten hielden prikacties in de theaters, dat wist ik.

Die avond op het toneel van de Rotterdamse Schouwburg waren iedere draai en sprong, ieder contact met het publiek in de zaal, met de spotlichten, met mijn danspartners niet hetzelfde als tevoren. Daar zat hij, Jan Joris Lamers. Op rij 10. Met zijn poppen ons te provoceren omdat onze opvattingen verouderd zouden zijn. Dit vond ik niet terecht. Het was duidelijk: Jan Joris zat op de verkeerde plek, moest ons met rust laten, maar zijn poppen zagen er schattig uit.

‘Ga je mee naar de Stadsschouwburg?’, kreunde Magda een paar dagen later. Ze was studente aan de opleiding Theaterwetenschap.

‘Vanavond gaat het gebeuren.’

Nee, ik ging niet mee.

De nagel van haar grote teen wilde ik beminnen, of in haar oorschelp rondwandelen, haar voetzolen met pauwenveren kietelen des-noods. Daar hield ik mij mee bezig en dat was waar het mij om ging. Een grensverleggende, nieuwe manier van leven.

De volgende dag waren de media gevuld met opgewonden verslagen van wat de geschiedenis in zou gaan als Aktie Tomaat.

De gegooide tomaten naar de acteurs op het toneel, dat was mij te gewelddadig. Want ik had met passieve fleurige poppen te maken gehad als vorm van protest waardoor ik al werd aangetast. Een onverwachte tomaat op m’n neus, mijn hartstreek, in mijn rug, zoals Willem Nijholt bijvoorbeeld overkwam, was ernstig. Met hem had ik nog gedanst en gespeeld in de eerste, experimentele theaterproductie in Nederland, *Een zaak Lorca is ons niet bekend* (1966) in de regie van Annemarie Prins, voordat ik definitief bij Pauline de Groot zou dansen.

De brute dictator Franco van Spanje werd daarin aangevallen en de opkomst van het massatoerisme aan de kaak gesteld, tussen de regels door verteld met de prachtige poëzie en andere teksten van Federico Garcia Lorca (1898-1936), die bruto was vermoord door het regime. Lorca was uiterst kritisch en hij was homoseksueel. Het was politiek theater, Annemarie Prins noemde haar groep Theater Terzijde.

Het was een van de enerverendste producties in de jaren zestig, ten onrechte ondergesneeuwd. De première was uitdagend gekozen op 4 mei 1966; de avond ervoor werd de Dam door de marechaussee met harde hand schoongeveegd van Damslapers. Diezelfde avond kwamen wij argeloos terug met de trein uit Haarlem na de generale repetitie. Het leek wel oorlog in Amsterdam, wij konden nauwelijks onze huizen bereiken.

Willem Nijholt was een veelzijdig en nieuwsgierig acteur, de actie moet een slag onder de gordel zijn geweest. De schrik alleen al! Oudere acteurs waren ontredder over hun vak en positie na die Aktie Tomaat.

Geweld is de vroedvrouw van elke oude maatschappij die zwanger is van een nieuwe, schreef Karl Marx in *Das Kapital* in 1867. Daarmee schermde linkse studentenvrienden en provo’s die de Oranje Vrijstaat wilden stichten, alle bestaande structuren in kunst en cultuur omver wilden werpen. De Aktie Tomaat werd gerechtvaardigd met het citaat van Marx, maar niet alleen daar. Acties waren er ook bij de muziek (Aktie

Behoudende geesten maken conservatieve, vertrouwde kunst om te behagen, niet om te verrassen met nieuwe, onorthodoxe beelden

Notenkraker) en bij de beeldende kunst (bezetting Nacht- wachtzaal).

De danskunst in Nederland kende in de jaren zestig niet hetzelfde soort ongenoegen als bij het toneel, de muziek en de beeldende kunst.

Toen Pauline de Groot na een verblijf van bijna acht jaar in Amerika met veel kunde, kennis en ervaring in 1965 terugkwam naar Nederland en Koert Stuyf een paar jaar eerder met zijn uitgebreide dansbagage van dat continent terugkeerde, was er hier een bloeiende balletcultuur – na veel geharrewar die als de Balletoorlog de geschiedenis zou ingaan. De traditionele academische ballettechniek was hun basis. Dat onderscheid in trainingsmethode is belangrijk om andere dans-vormen met het verzamelbegrip ‘moderne dans’ te plaatsen. De directies van de klassiekedanssector waren flexibel, vernieuwingen werden omarmd. Koert Stuyf kreeg spoedig een choreografieopdracht van Sonia Gaskell, leidster van Het Nationale Ballet. Dat werd *Sequential Movement*; wij traden op, op uitnodiging, voor de eigen parochie van dansers en choreografen tijdens een besloten bijeenkomst in de studio van het Nederlands Dans Theater; Sonia Gaskell bezocht onze repetities in de studio. Het Scapino Ballet, opgericht door de legendarische Hans Snoek, had sowieso een gevarieerd repertoire, vooral gericht op kinderen.

Het doel van Stuyf en De Groot was om een eigen, aan hen als persoon gebonden groep en school te beginnen in Amsterdam, en die kwamen er ook. Ze hadden verschillende artistieke functies bij de ontwikkeling in Nederland: de traditionele moderne dans en de zogenaamde post-moderne, visies die waren ontwikkeld tijdens de Judsonmovement van 1962 tot 1969 in de Judson Memorial Church in hartje Manhattan, New York, waar dans-, beeldende-, muziek- en schrijvende kunstenaars een ware culturele revolutie begonnen.

Voorjaar 1967. Wij hebben allerlei beslommeringen bij de opbouw van een nieuwe dansgroep. We zoeken bijvoorbeeld een grote ruimte als dansstudio.

Daar zit hij, verwelkomt mij vriendelijk in net kostuum, Gitanesigaret in de aanslag, vanonder de hanenbalken van de ruime zolder van het pand aan de Kloveniersburgwal, de vroegere kerk, de latere Doelenzaal: Matthijs van Heijningen, grijnzend achter zijn grote bureau in zijn kantoor. Ik had hem meegemaakt als mimespeler door het gezamenlijk optreden in voornoemde theaterproductie *Een zaak Lorca is ons niet bekend*, dat gaf een band. Toentertijd: lang, dun, talentvol met scherpgetekend gezicht in eenvoudige werkkleding, een zwarte spijkerbroek of maillot en T-shirt, zoals het hoorde. De metamorfose heeft iets verrassends, komisch.

Hij was medeoprichter van het Sigma Centrum, met Olivier Boelen en onder anderen Simon Vinkenoog, hij werd directeur. Dat kwam door toedoen van Annemarie Prins en Niels Hamel na het stoppen van de Lorcaproductie. Dat begreep ik wel, hij had toen al leiderschap getoond. In dit gebouw kregen ze tijdelijk onderdak in afwachting van de oplevering van het gekraakte pand aan de Weteringschans, het latere Paradiso, dat een kosmisch centrum moest worden.

Hij leidt me rond door het verwaarloosde maar sympathieke gebouw, ik hoor in de verte kermende, zoemende, gillende geluiden van repe-terende acteurs van Living Theatre, hij zorgt voor een podium waar buitenlandse avant-gardegezelschappen kunnen optreden, ik zie werklieden met kruiwagens rondlopen. Hij brengt me naar de ruimte die we kunnen gebruiken. Het blijkt een schitterende dansstudio: aan de voorkant met uitzicht op het water, met metershoge boogramen waardoorheen een oase van licht valt, met een donkere en glimmende parketvloer waarop onze blote voeten kunnen razen zonder hinder van splinters. Hij bleek een visionaire directeur, werd later een succesvol filmproducent en directeur van Sigma Pictures.

7 juni 2025. Met vriend, ex-danser-choreograaf bij Het Nationale Ballet John Wisman, zit ik in de schaduw op het terras van ITA aan het zonovergoten Leidseplein. Om bij te komen van de indrukwekkende

herdenkingsbijeenkomst in de grote zaal van de Stadsschouwburg, georganiseerd voor dansicoon Kricztina de Châtel die een paar dagen geleden is overleden. De vrouw die een buitengewoon indrukwekkend oeuvre nalaat, alles voor haar werk over had gehad, een nieuw, eigenwijs bewegings-vocabulaire uitvond. Zo’n vijftig jaar danste ze onverschrokken op de schouders van Koert Stuyf. Ik was een groot bewonderaar van haar werk, met de metafysische oerbeelden, geometrische ruimtepatronen, met ‘minimal’ dans en muziek, ze werd ‘de moeder van de minimal dance’ genoemd. O ja, zij had mij in 1984 een opdracht voor het maken van een choreografie voor haar groep gegeven, daar dacht ik ook aan.

John en ik nuttigen rustig de lunch, laten de indrukken van de plechtige bijeenkomst met koffiedrinken bezinken. Diverse danscollega’s passeren ons, we begroeten elkaar vluchtig.

Toen liep ze langs.

‘Dag manusje van alles’, zo begroette Pauline de Groot mij na zo’n veertig jaar. Ondanks ons beider rimpeltoetje, gegraveerd door de voorbijgevlogen jaren, waren we onmiddellijk herkenbaar voor elkaar, zij had een donkerende stem die staccato klonk met een Amerikaans accent. Dat was nieuw. Ze was ooit onmiskenbaar de mooiste moderne WWdanseres in Nederland.

Haar begroeting was vriendelijk, verlegen, onhandig, charmant. Haar aan mij geadresseerde begroetingstekst vond ik omstreden, dat liet ik maar zo. Ze nam plaats aan ons tafeltje. Het was wel waar: ik had dikwijls, door nood gedwongen, te veel petten op. En ik was uiterst mild gestemd op dit moment, het gesprek erna verliep enthousiast en vriendelijk, ‘weet je nog’, et cetera. We hingen over het tafeltje om elkaar beter te verstaan, alsof er geen tussentijdse contactarme jaren lagen, zo vertrouwd.

De jaren zestig kwamen met heldere beelden voorbij, alsof het gisteren was. Een avontuurlijke spannende tijd, en ja, archiefmateriaal van die periode had ik kort daarvoor uit de verhuisdozen gevist, met John, hij was een enthousiaste getuige. Ik bewaarde enkele programmaboekjes, een paar recensies, foto’s, brieven van Pauline, van andere danscollega’s, en gooide niets weg zoals ik wel van plan was. De laatste persberichten uit 1969 zaten erbij, die leken opeens van antiquarische waarde. Ik droeg nog mijn vroegere roepnaam, die ik veranderde toen ik mijzelf meer had uitgevonden in Yoka, met mijn lievelingsletter ypsilon en met de open klinkende letter a aan het eind.

Ik telde de duetten en groepswerken die ik voor Dansgroep Pauline de Groot en voor de televisie had gedanst, zo’n twintig in totaal, in vier jaar, in 1970 verliet ik de groep. In 1971 hield Dansgroep Pauline de Groot op te bestaan, in 1975 eveneens de dansgroep Eigentijdse Dans van Koert Stuyf. Hun dansgroepen waren in aantal jaren een kort leven beschoren, maar onuitwisbaar.

Tijdens het Internationaal Theaterfestival in Nancy begon ik mijn grenzen van denken over dans, over kunst in het algemeen, over het leven te verleggen. Ik kreeg toen het belangrijke boek van de grote Britse theatervernieuwer Peter Brook in handen gedrukt. Hij verwoordde zijn denkbeelden over vernieuwen in *The empty space* dat hij publiceerde in 1968. De Nederlandse journalist en latere vertaler van het boek, Loek Zonneveld, interpreteerde Brooks visie in het voorwoord: ‘Brook is not looking for the new. For The New. He’s exploring the ground, over and over again’.

Vernieuwen? Altijd blijven exploreren: dat is nuttig.

Het mysterie. Het is het mooiste aan schoonheid wat wij mensen kunnen ervaren, het is de ware bron voor alle kunst en wetenschap, citeer ik Albert Einstein. Behoudende geesten maken conservatieve, vertrouwde kunst om te behagen, niet om te verrassen met nieuwe, onorthodoxe beelden. Ik denk aan Pablo Picasso (1881-1973), de grootste beeldendekunstvernieuwer aller tijden, met zijn veelzeggende uitdrukking: *trompe-l’esprit* als verzet tegen *trompe-l’oeil*.

Doe mee met een ode aan het onbevangen maken

Ze verlangde naar meer ruimte op De Kring voor het vrije, het speelse, het ongeplande. Dus begon Britt van Dam in een intieme ruimte met iets geheel nieuws. Een-op-een. Er is nu al een wachtlijst.

Britt van Dam

Achter de vertrouwde deuren van De Kring, waar kunst, debat en borrel elkaar vinden, groeit iets nieuws. Iets kleins. Iets intiems. Maar bovenal: iets betekenisvol. Ik, Britt van Dam, lid sinds 2019 (of 2021, afhankelijk van hoe je corona telt), miste iets op De Kring. Niet kunst zelf, maar het moment van ontstaan – dat rauwe, spontane, intuïtieve proces. Kunst als ontmoeting. Kunst als avontuur. Kunst als samen iets maken dat er eerst niet was.

Zonder afbreuk te doen aan al het moois dat al op De Kring bloeit – want er zijn talloze kunstzinnige initiatieven van makers uit uiteenlopende disciplines – had ik een verlangen naar méér. Meer ruimte voor het vrije, het speelse, het ongeplande. Zo ontstond *Het Onzichtbare Atelier*. Geen galerie, geen workshop, geen les, geen performance. Maar een uitnodiging. Tot experiment, tot gesprek, tot creatie. Zonder formats, zonder drempels. Gewoon: samen zijn, samen maken, zoals ik dat ken van mijn ontmoetingen met andere kunstenaars uit mijn netwerk of van de creaties die in het moment ontstaan tijdens mijn jaarlijkse vakanties op Buitenkunst.

In het atelier (een geheim zolderkamertje) werk ik in duo's – een-op-een, in een voor velen onbekende maar intieme ruimte op De Kring. Er wordt niet gestuurd, niet beoordeeld. Je mag mislukken, opnieuw beginnen, verbeteren, geraakt worden. Misschien zetten we muziek op – Bach, Amsterdamse kroegenhits, of de donkere stem van Nick Cave. Misschien blijft het stil. Je drinkt een duveltje, een kop thee, of iets anders. En onder-

tussen ontstaat er iets. Een kunstwerk. Een gesprek. Een herinnering.

Het idee kwam voort uit een ontmoeting met kunstenaar Sjoerd Blokker. Wat begon met een chaotische ontvangst – Sjoerd was zoek, zat met een vriend te blowen in de zon en nam zijn telefoon niet op – mondde uit in een middag vol schilderen, lachen tot tranen, en drank. Die energie, dat ongefilterde menselijke contact, vormt de kern van mijn initiatief.

Alle Kringleden zijn welkom. Inmiddels heb ik al een reeks waardevolle ontmoetingen gehad. We hebben elkaar een moment gegeven. Een moment dat voorbijgaat, maar soms blijft hangen. De agenda vult zich snel, met reserveringen tot eind november en een wachtlijst van nieuwsgierigen. En hoewel het geen sluitend antwoord is op mijn oorspronkelijke vraag aan het bestuur – kunnen we nog meer 'maken' op De Kring? – is het een begin. Een vonk.

Ik hoop op meer van dit soort initiatieven. Zichtbaar, spontaan, open. Schilderen tijdens het dansen op vrijdag. Een 48 uursresidentie in de serre. Speedportrettekenen tijdens het diner. Ik hoef het niet allemaal zelf te bedenken, organiseren of te doen, maar hoop op meer initiatieven waarin *zien ontstaan* een hoofdrol speelt. Want dat inspireert en daarin zit verwondering over wat mogelijk is.

Wil je meedoen? Stuur een mail naar brittvandam@live.nl en begin jouw artistieke reis. Laat je inspireren. Laat je verrassen. Niets staat vast – behalve jouw plek in dit avontuur.

Meer weten over Britt? Kijk op www.b-silk.nl

FOTO CEES BEUZEKOM

Wat begon met een chaotische ontvangst mondde uit in een middag vol schilderen, lachen tot tranen, en drank

Veertien vragen voor... Judith Hopster

Judith Hopster is de dochter van een Groningse musicus en een Hongaarse vluchteling. Ze is coach, trainer en organisatieadviseur. Daarnaast schrijft ze aan haar eerste roman. Judith is Kringlid sinds september 2023 en woont in Arnhem.

In deze rubriek wijzen Kringleden elkaar om de beurt aan om 14 vrijmoedige vragen aan zichzelf te stellen. Speciaal voor Binnenste Buiten is Judith uit haar comfortzone gekomen en heeft ambachtelijk een zelfportret gecreëerd. Ze geeft het stokje door aan Jeanine Reuver.

1 Noem een talent van jezelf waar niemand iets aan heeft?

Van de trap vallen. Hoewel ik de laatste jaren valvrij ben en nooit aanzienlijke schade opliep, staan er flink wat spectaculaire jumps op mijn naam. Het beklimmen en afdalen van de trappen op De Kring is voor mij het tarten van het lot.

2 Heb je een bijnaam?

Mijn man noemt mij ALVA: AllerLiefsteVanAlles. Wat kan ik zeggen: dat is toch lief to the max?

3 Als je kon tijdreizen, naar welke periode zou je dan terug willen gaan?

Eerst ging ik terug naar 1918-1921 om poolshoogte te nemen in Zevenburgen (nu Roemenië), waar mijn Hongaarse grootmoeder is geboren. Ik wil ervaren welke impact de Vrede van Trianon had op Hongaren en hoe het was toen de Hongaarse adel daar werd verdreven. En daarna naar de Hongaarse revolutie in 1956 waaraan mijn moeder deelnam. De ervaringen zou ik gebruiken voor mijn roman over mijn familiegeschiedenis.

4 Wat is het grootste avontuur dat je ooit hebt beleefd?

Ik ben eens in mijn eentje naar Chili en Brazilië gereisd. Veel pisco sour en caipirinha gedronken en in de Stille Oceaan gestaan. Het Chileense parlement bezocht in Santiago en veel over de geschiedenis geleerd. Daarna vijf dagen Rio de Janeiro en omgeving. Samba gedanst in Llapa, de (gevaarlijke) volkswijk van Rio, een boottocht gemaakt langs de idyllische eilandjes voor de kust, gezwommen in smaragdkleurig water, de Morro de Corcovado op om Cristo Redentor te zien, een concert meegemaakt van Gilberto Gil op het strand van Copacabana, te veel om op te noemen. Een van mijn mooiste grote avonturen.

5 Wanneer ben je voor het laatst bang geweest? En waarom?

Op zoek naar sporen van mijn familiegeschiedenis reisde ik twee jaar geleden in mijn uppie naar Roemenië. Ik bezocht de dorpen waar mijn familie van grootmoeders kant vandaan kwam. Een van die dorpen, nu een gehucht, was alleen bereikbaar via een gruwelijk slechte weg die zelfs voor een fourwheeldrive een uitdaging zou zijn. Toen ik de nederzetting in mijn eenvoudige autootje bereikte, bleek het een Romadorp te zijn. Wantrouwig kijkende, breedgeschouderde en volgetatoeëerde zigeunermannen wachtten mij op. Ze bleven achter de auto aanlopen, terwijl ik stapvoets door de verlaten hoofdstraat reed, langs een kerk waarvan de klok ontbrak en waarvan de kerkdeur met drie hangsloten was dichtgemaakt. Het was een kort bezoek en ik ben de auto niet uit geweest.

6 Hoelang kun je zonder menselijk gezelschap?

Best lang, als ik maar bezig kan zijn met schrijven, de tuin, boeken lezen en kennis opdoen over uiteenlopende onderwerpen. Voor een week of vier afzondering zou ik mijn hand niet omdraaien als ik dat allemaal zou kunnen doen. Ik ga dan overigens wel tegen mezelf praten.

7 Wat is de mooiste plek op de wereld om wakker te worden?

Ons huis in het buitengebied van Tiszakécske in Hongarije. Het is er prachtig, ik heb er 4.000 vierkante meter natuur, waar ik een voedselbos probeer op te zetten. Op die plek is de tijd trager. Al dat oude land ademt kalmte en doorzettingsvermogen: het was er altijd en zal er ook altijd zijn. Daar kan ik het leven en al zijn uitdagingen relativeren, schrijven en terugkeren naar wat belangrijk is: gewoon zijn.

8 Wat is het raarste compliment dat je ooit van iemand hebt ontvangen?

De pubervrienden van mijn kinderen waren altijd veel bij ons thuis. Heel gezellig en er kon over alles heel open gesproken worden. Eens kwam het gesprek op seks met de ouders van je vrienden (lees: oude mensen boven de 35). Een van de jongens zei toen dat, als het écht moest, hij wel met de moeder van Sanne en Jeroen (mijn kinderen) wilde. Mijn dochter kwam het trots én gierend van de lach aan me vertellen. En ik voelde me best gevlod.

9 Waarmee heb je iemand ooit het ergst beledigd?

Ik had ooit een collega die zich verheven voelde boven anderen, en zichzelf perfect vond. Als ze fouten maakte schoof ze die handig af op mij en mijn directe collega's. Toen ik een andere baan kreeg, heb ik haar precies verteld wat ik van haar vond: niet sociaal, gebrek aan vaardigheid

om samen te werken, achter de ellebogen, en nog lelijk bovendien. Beledigd vroeg ze waarom ik dat allemaal zei, waarop ik antwoordde dat het mij en mijn collega's (die in het andere kantoor zaten te luisteren en te gniffelen) erg opluchtte dat ze eindelijk eens feedback op haar gedrag kreeg. Ik heb er tot op de dag van vandaag geen spijt van dat ik dat gedaan heb.

10 Wat moeten mensen vooral niet zeggen bij het laatste afscheid?

Me allerlei complimenten maken in tot tranen roerende afscheidsredes, als ze die dingen bij leven nooit tegen me hebben gezegd of me dat nooit hebben laten voelen.

11 Als je in één klap een nieuwe taal zou kunnen spreken, welke taal zou dat zijn? En waarom?

Hongaars. Mijn moeder heeft ons haar moedertaal niet geleerd. Wij groeiden in de Koude Oorlog op aan de westkant van het IJzeren Gordijn en ze verwachtte dat we onze familie nooit zouden ontmoeten. Hongaars leren was dus niet nodig. De Nederlandse taal uitstekend beheersen om succesvol te zijn in Nederland, dat vond ze belangrijk. Hongaars is weliswaar een grammaticaal moeilijke taal, maar ook prachtig en uniek, gloedvol en gepassioneerd, een taal die me tot in mijn ziel beroert.

12 Met wie in de wereld zou je weleens willen dineren?

Met Jaap Scholten, schrijver van onder meer *Kameraad Baron* en *Heer & meester*. Of met Stefan Popa, die *Of de oleander de winter overleeft* en *In de schaduw van de eik* schreef. Zij hebben beiden banden met Oost- en Midden-Europa en ik ben heel geïnteresseerd in hoe zij kijken naar de ontwikkelingen in dit deel van Europa en de invloed van de geschiedenis daarop.

13 Met welk fictief personage uit een boek of film zou je willen ruilen?

Met Elphaba, de groene heks uit de film *Wicked*, omdat ze zoveel lef heeft, trouw blijft aan haar eigen waarden en strijdt voor gerechtigheid, compassie en eerlijkheid.

14 Heb je ergens spijt van?

Ik had mijn creatieve talenten eerder in mijn leven serieus moeten nemen. Maar hoewel mijn vader musicus was en mijn moeder zong, moest ik een degelijk beroep leren zodat ik later goed terecht zou komen. Ik heb te lang braaf gedaan wat me gezegd is. Dat haal ik nu in, zo maximaal mogelijk.

Mij had eenzelfde lot kunnen treffen. Voor de rest van mijn leven getekend door medeplichtigheid aan een moord

Het oog van de naald

Je kunt zomaar het slachtoffer worden van een charmante, charismatische, sadistische jongeman.

Hans van der Wilt

Ik las het in het landelijk dagblad toen ik al weer lang en breed thuis in Nederland was. Joop D. had in Stockholm, samen met een andere Nederlander, Henk D. vermoord. Hij had hem meegenomen naar een verlaten deel van hetzelfde kraakpand waar ik tot nog geen maand daarvoor onderdak had gevonden. Daar had hij hem aan een pilaar vastgebonden en met een mes bewerkt. Om hem daarna in koelen bloede te vermoorden. Gek genoeg kon ik me onmiddellijk voor de geest halen hoe Joop toen gegiecheld moet hebben. Al had ik geen idee gehad dat hij zó verknipt was. Het voelde ongemakkelijk dat ik Joop en Henk met elkaar in contact had gebracht. En Joop het kraakpand had laten zien.

Ik ontmoette Joop op een camping in Stockholm. Het was 1965. Zweden was in die tijd een verzamelpunt voor de jeugd uit allerlei landen. Het was een rijk en vrijgevochten land; je kon er snel geld verdienen en de Zweedse meisjes waren legendarisch. Het was ook een plek waar velen naartoe gingen die in eigen land min of meer vastgelopen waren. Joop was erg vastgelopen. Hij was betrapt bij het oplichten van chauffeurs bij het tankstation waar hij werkte. Nog net niet gezocht door de politie was hij uitgeweken naar Stockholm, waar ik hem leerde kennen via zijn neef met wie ik daar was. Wij wilden na onze middelbare school even flink verdienen en, wie weet, klopten die verhalen over Zweedse vrouwen echt. Joop zocht een nieuwe toekomst. Het liep anders.

Joop verschildte nogal van ons. Wij kwamen net van de middelbare school en hadden enkele weken gewerkt om genoeg geld bijeen te krijgen om in Zweden toegelaten te worden. Joop werkte al enkele jaren en hij had wat geld. Genoeg om allerlei gadgets aan te kunnen schaffen. Op onze eerste ontmoeting op de camping haalde hij een dure filmcamera te voorschijn. Om overvliegende vliegtuigen op te nemen. Joop was een beetje apart.

Wat later was Joop van de camping verdwenen, hij had een baantje gevonden en onderdak. Hoe hij dat precies voor elkaar had gekregen heb ik nooit begrepen, maar hij slaagde erin een huisje in de tuin bij zijn baas te bemachtigen. Ikzelf verdween wat later ook van de camping en ging met enkele vrienden naar de wijk Klara, een afbraakbuurt in het centrum van Stockholm en verzamelpunt voor de uiteenlo-

pendste types, van Finse mannen tot beatniks, oftewel hipsters uit de hele westerse wereld. Wij rekenden ons, 18 à 19 jaar oud, tot de beatniks. Met die Finse mannen moest je heel erg uitkijken. Ze werkten in Stockholm en 's avonds, wanneer ze dronken waren, kon je maar beter niet in hun buurt komen.

Intussen bleef ik in contact met Joop. Wij hadden in de stad enkele ontmoetingsplekken waar de internationale scene bij elkaar kwam. Toen ik Joop daar weer eens tegenkwam stelde hij voor dat zijn neef en ik bij hem in het tuinhuisje zouden trekken. In het huisje bleek net ruimte genoeg voor ons drieën. Joop was een beetje eigenaardig. Hij sliep in het onderste bed van een stapelbed, zijn neef in het bovenste. Joop schepte er veel genoeg in om de temperatuur in het wat tochtige huisje zo hoog op te stoken dat zijn neef puffend van de hitte in het bovenste bed lag. Ikzelf lag op een apart bed en had evenmin als Joop last van de hitte in het tochtige huisje. Joop amuseerde zich kostelijk. Met een waanzinnige grijns op zijn gezicht en knipogend naar mij had hij de grootste lol.

We gingen daarna regelmatig stappen. Om de een of andere reden mocht hij mij kennelijk graag. Hij vond het leuk om mij 'vrij te houden'. Zoals ieder van ons had ook Joop zijn fantasieën over geld. Meestal had dat betrekking op vrij onschuldige cannabisdealtjes, in de marge van de echt grote jongens. Maar Joop was daarin toch wat anders. Hij fantaseerde over overvallen, bijvoorbeeld op zijn baas. Ik nam dat niet al te serieus. Hij was dan weliswaar bijna met justitie in aanraking gekomen, maar dat was voor kleine oplichterijtjes van vrachtwagenchauffeurs, niet voor gewelddaden.

Toen wij na een avondje stappen door een door homo's gefrequenteerd park liepen en hij voorstelde op rooftocht te gaan, nam ik ook dat niet al te serieus. Dat werd anders toen hij voorstelde dat ik op een bankje zou gaan zitten en hij met een bierflesje in de hand in de struiken kroop. Toen daadwerkelijk iemand op ons af kwam en tot op enige meters afstand genaderd was, kreeg ik het knap benauwd. Ik draaide

me om en begon tegen Joop te praten, waarna het potentiële slachtoffer zich uit de voeten maakte. Het leverde me een scheldpartij van Joop op ('Schijterd'), maar ik voelde me behoorlijk opgelucht.

Wat later liet ik Joop het kraakpand zien waar ik daarvoor had gewoond en introduceerde ik hem bij Henk, een van de vele vastgelopen Nederlanders die zich in die periode in Stockholm ophielden. Pas toen ik weer terug was in Nederland las ik in de krant over de Stockholmse moordzaak, hoe Joop Henk D. had vermoord in een luguber deel van dat kraakpand en hem aan een pilaar had vastgebonden en met een mes bewerkt. Om hem daarna in koelen bloede te vermoorden.

Eigenlijk toen pas realiseerde ik me hoe ik door het oog van de naald was gekropen. Zijn mededader, meegesleept door Joops charisma, had minder geluk. Mij had eenzelfde lot kunnen treffen, op mijn 19de, op dat bankje in een park in Stockholm. Voor de rest van mijn leven getekend door medeplichtigheid aan een moord.

De jas en de man

In zijn leven zijn er zovelen geweest die zich een mening over hem gevormd hebben dat het hem nu koud laat.

Coco (Constance Varekamp)

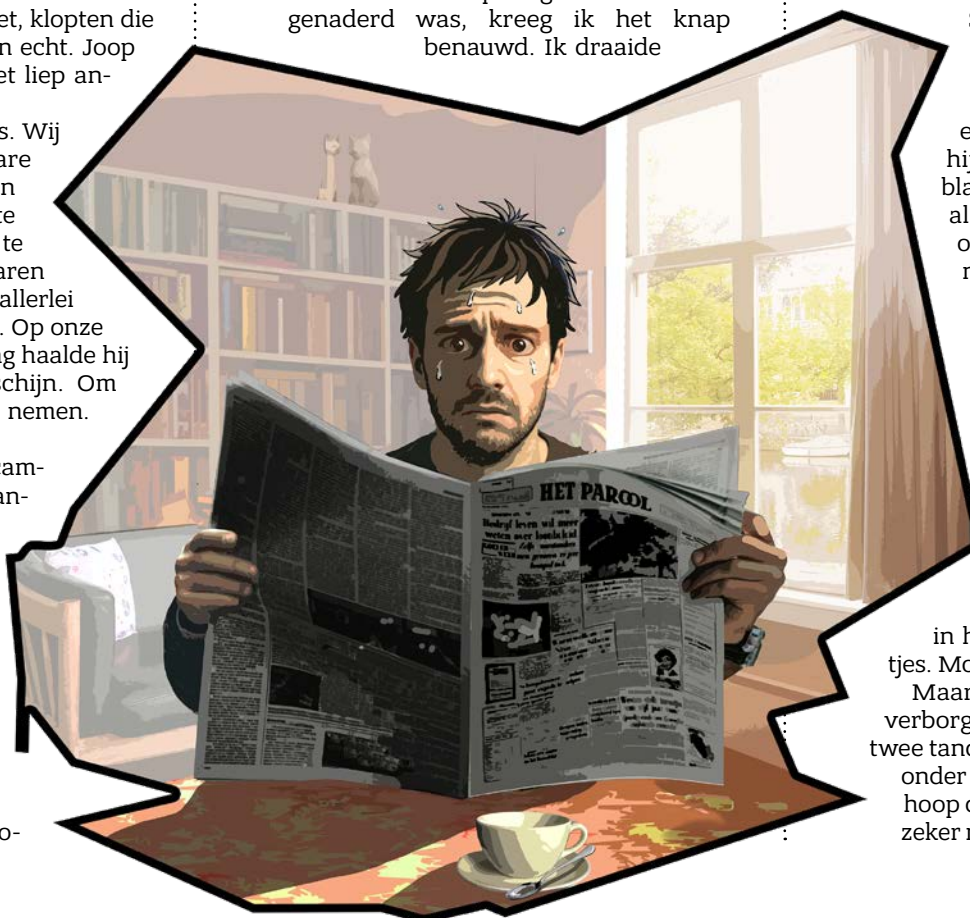
Misschien was de man al tientallen malen in de tram, lijn 3, langs de Society Shop in de Van Baerlestraat gereden. Altijd keek hij naar buiten zonder iets te zien, daarom had hij deze zaak nooit eerder opgemerkt. Vandaag ziet hij in een flits in de etalage een blauwe jas hangen, precies zo een als hij vroeger had. Hij draait zich om op z'n stoel en kijkt de winkel na tot die uit zicht is verdwenen.

Afgelopen nacht had hij een bijzondere droom gedroomd.

Hij stapte parmantig rond in een pas gekregen, door zijn moeder eigenhandig gemaakte jas, vermaakt van een oude blauwe winterjas van haarzelf. Met zwarte knopen, zo zwart als z'n eigen ogen.

Ze had vol bewondering in haar handen geklapt. De lichtjes in haar ogen leken op blauwe viooltjes. Moeder straalde.

Maar hij was ook aan het wisselen, verborgen in zijn linkerhand voerde hij twee tandjes met zich mee om ze die nacht onder zijn hoofdkussen te leggen in de hoop dat het een muntje zou opleveren, zeker nu moeder zo blij was. Hij was van

Onderwijl kijkt hij naar tegemoetlopende vrouwen, op zoek naar de gelijkenis met moeder. In de hoop op een glimlach...

plan daar twee rijstvogeltjes van aan te schaffen die op de Albert Cuyp te koop aangeboden werden, voor 25 cent per stuk.

Met een hart doordrenkt van smart was hij vanochtend wakker geworden. In de droom was het de laatste dag geweest dat moeder hem toegelachen had. Ook dacht hij eraan dat hij elke ochtend onder z'n hoofdkussen had geken. Nooit had hij een bedrag, hoe klein ook, aangetroffen.

Hij dacht aan het eeuwige wassen van z'n gezicht door moeder,

'Ik schrob de lelijkheid van je gezicht af', zo sprak ze altijd.

Met het kinderjasje nog op z'n netvlies zat hij in de tram, toen hij de blauwe jas ontwaarde in de etalage van de Society Shop.

Hij recht z'n rug en neemt zich voor op de terugweg hier uit stappen en die zaak binnen te lopen om even maar bij de jas uit z'n droom te zijn.

Z'n voet aarzelt. Z'n hand blijft halverwege zweven.

Een verkoper merkt z'n weifeling op, opent de deur en nodigt hem binnen.

De man wijst naar de etalage.

'Bent u geïnteresseerd?'

De man maakt een voorzichtige stap richting de jas. Als zijn ogen eenmaal de blauwe kleur hebben gevangen, reiken beide handen naar de jas. Hij streelt de mouwen, zacht en aandachtig. Voelt aan de kraag en laat z'n hand herhaaldelijk langs de knopen naar beneden glijden en sluit voor even de ogen.

'Wilt u de jas passen, ik gok dat het uw maat is. Dezelfde jas hangt ook hier achter u in het rek.'

Verstoord kijkt de man op, haalt verlegen een hand door het weinige haar, knikt met z'n hoofd en houdt ondertussen toch nog een mouw vast.

'Laat u de mouw maar los', zegt de verkoper, benauwd dat de etalagepop om zal vallen.

Hij laat zich meetronen naar het rek, waar de verkoper met een identieke jas klaarstaat.

'Doet u uw jas maar uit.'

Gehoorzaam laat hij z'n jas vallen, een collega-verkoper snelt toe om de gevallen jas op te rapen, maar knijpt daarbij de neus met twee vingers dicht. Uit de jas stijgt een geur op die in deze zaak nooit eerder te ruiken was.

In reactie op het gebaar van z'n collega zegt de verkoper onwennig, verontschuldigend:

'Nee, sorry, deze jas is niet goed, sorry, ik heb mij vergist, excuses, we hebben deze jas niet in uw maat.'

Voordat de jas weer teruggelaten wordt, neemt de man de jas aan van de verkoper, trekt hem aan en gaat voor de passpiegel staan en glimlacht naar zichzelf. Strijkt verlegen door het weinige haar op z'n hoofd. Ook nu ontbreken hem twee tanden, hij voelt in de jaszak of ze misschien daar zijn. Nee, natuurlijk niet, hoe dom van hem. Ze liggen immers thuis onder z'n hoofdkussen.

De twee verkopers kijken elkaar aan, een maakt een beweging met z'n hand.

'Nee deze staat u niet. Ik ben heel eerlijk, de kleur blauw past niet bij de tint van uw huid, de stof, de snit. Uw haar hangt over de kraag en dan wordt de kraag... Het spijt mij verschrikkelijk. En de pantalon die u nu draagt... Oh, u zou nieuwe schoenen moeten kopen, blauwe denk ik. Nee, ik raad u deze mogelijke aankoop beslist af.'

De man draait zich nog een keer voor de spiegel om en sluit even de ogen.

'Ik neem deze', zegt hij schor. Het zijn z'n eer-

ste woorden deze dag.

'Ondanks mijn tegenadvies?'

'Ik neem deze.'

Hij stapt naar de kassa, met in z'n hand reeds het oranje bankpasje.

Als de verkoper aanstalten maakt de prijslabel te verwijderen schudt de man het hoofd en neemt de jas van hem over.

Lange wandelingen maakt hij door de stad. Voor menig etalageruit staat hij stil om zichzelf, gehuld in zijn nieuwe, blauwe jas te bekijken, glimlacht en wandelt opgetogen door. Genietend van het aangename gevoel dat de jas hem bezorgt. Deze jas zit niet alleen prettig, de jas

Hopelijk wordt u door bovenstaande verhalen geïnspireerd, want de redactie van de Kringkrant ontvangt graag nog meer fictie en non-fictie uit de pen van Kringleden.

U kunt trouwens ook lid worden van de BinnenKringen 'Liefhebbers van schrijven', 'Literaire leesclubs' en 'De Literaire Salon' om andere (aspirant-) schrijvers te ontmoeten.

**Bijdragen graag naar
ad.fransen@planet.nl en
jeroen.koolbergen@xs4all.nl**

De deadline voor de Kringkrant van december 2025 is 15 november.

zit fantastisch.

Als de toetsen van de piano beroert hij de knopen, steekt het zebrapad

over, streelt de revers, zet de kraag op, loopt de brug over, streelt de split onder zijn billen, opent de bovenste knoop en sluit deze weer bij de volgende zijstraat.

Als een wat oude rups getransformeerd in een vlinder, zo voelt hij zich. Nu gewoon mooi, eindelijk mooi. Glimlacht en denkt aan het vele wassen van z'n gezicht, dat het eindelijk effect gesorteerd heeft.

Onderwijl kijkt hij naar tegemoetlopende vrouwen, op zoek naar de gelijkenis met moeder. In de hoop op een glimlach, op een compliment, op haar liefde.

Tijdens een regenbuitje stapt hij een koffiezaak binnen.

'Zo', zegt een goedgebekte vrouw. 'Wat een jas heb jij aan, zeg.'

Kennelijk geschrokken van haar eigen woorden en geïmponeerd door zijn koolzwarte ogen, doet zij er verder het zwijgen toe.

Terwijl ze wel naar hem blijft kijken en zacht met een vriendin praat. Hij weet zeker dat het over hem gaat. In zijn leven zijn er zoveel geweest die zich een mening over hem gevormd hebben dat het hem nu koud laat. Zeker met deze nieuwe jas om z'n schouders voelt hij zich geruggesteund.

ILLUSTRATIE CARLO GRIFT

Vervolg op pagina 18 ►

Lid worden van De Kring, is dat wat?

KRINGDINGEN

Ik woon al tientallen jaren in Amsterdam en toch voel ik me geen Amsterdammer, geen echte Amsterdammer. Terwijl de helft van Amsterdam net als ik niet uit Amsterdam komt. Laat ik lid worden van De Kring, bedacht ik, dat zal dat laatste zetje geven tussen ‘Ik woon in Amsterdam’ en ‘Ik ben en voel mij Amsterdammer’. Nog zo’n aarzeling: ben ik nu een kunstenaar of alleen een kunstminnend en kunstverwonderend mens? Na twee handtekeningen en na een – voor een naar betalende leden smachtende club – lange reactietijd kreeg ik de tijding: je bent lid van De Kring. Het feest kon beginnen, maar welk feest? Dat van in je eentje aan de bar hangen, vragen stellen op ledenvergaderingen, *waiting to be noticed*? Lid worden, bedacht ik, is geen nieuwe stand van zaken, maar een actieve daad. Dus meldde ik mij aan voor allerlei BinnenKringen: Film & Kunst, De Gong, DesignKring, LIEVS Schrijfclub, De Lite-raire Salon, alsook, hoewel ik niet van wandelen houd, van de wandelclub. Je moet er wat voor over hebben om erbij te gaan horen! Nimmer kreeg ik méér apps op mijn telefoon van mensen die zich aan- en afmelden voor allerlei evenementen! De Kring als programmabureau voor kunstzinnig verantwoorde tijdsbesteding! Na een week heb ik het berichtenaankomstbelletje maar afgezet om mijn sociale leven naast De Kring nog een kans te geven. Maar toch, wat een rijk aanbod waaruit ik kan

kiezen strekt zich naar mij uit. Zo heb ik me in de zaal gezet bij een lezing over robots en museum-directeuren. Nog nooit had ik het gevoel dat mijn weken en mijn avonden zo goed, educatief en gezellig gevuld waren! Na afloop van de activiteit ben ik een paar keer mee gaan eten in het restaurant. De meer dan lekkere zeebaars kreeg ik zo wel drie keer op het bord. Ook nam ik een enkel familielid en een enkele vriend mee om mijn gevoel kracht bij te zetten dat ik een huiskamer erbij had gekregen, eentje met een restaurant erbij. Nog nooit was mijn budget voor (thuis) uit eten gaan zo sterk gestegen! Ik ontmoet nu regelmatig nieuwe mensen maar ben helaas niet goed in het onthouden van namen, dus ik ben maar weer begonnen met het meenemen van visitekaartjes. Mijn vergeetachtigheid blijkt wederzijds. Ik mocht het al een paar keer meemaken dat iemand met wie ik een levendige discussie had gevoerd, mij een week later glazig aankeek, duidelijk vergeten. De charme van het ouder worden, zeg maar. Deze kant van De Kring had ik niet voorzien: net als in de rest van Nederland is het aandeel 60-plussers aanzienlijk. Ik zie al die senioriale aanwezigheid, participatie aan evenementen en gestrompel op de trappen als een enorme aansporing *to grow old actively and graciously*. Een lift zit er niet in, begrijp ik uit de ledenbijeenkomst van begin maart, dus ik moet de gezondheid zelf op peil houden. De Algemene Ledenvergadering in maart 2025

bleek een groot gebaar van een bestuur dat de hand uitsteekt naar zijn leden. Het gaf leden die de handen uit de mouwen willen steken een kans om snel en concreet iets te doen in een klein, tijdelijk werkgroepje. Lang geleden, in andere tijden, was de poster populair van een Uncle Sam die naar een lid van de samenleving wijst. ‘Vraag niet wat het land voor jou kan doen, maar wat jij voor het land kunt doen!’ Ik weet niet wat De Kring nog voor mij in petto heeft, maar ik begrijp dat het vooral van mijzelf afhangt. Ik zit in de zomermaanden veel in Italië, maar wellicht kan ik mij aanmelden om vanaf de herfst mee te doen met de niet alleen door mij zeer gewaardeerde ontvangstdesk boven aan de lange trap. Mijn lidmaatschap van BinnenKringen reactiveren zou een solide basis geven voor verdergaande integratie en Kringvreugde. Wat vaker meegaan met excursies zou ook een optie zijn, of dichterbij huis, jazz op woensdag, dineren op donderdag of dansen op vrijdag – nu ook echt doen! Iets organiseren over conceptual art wellicht? Natuurlijk is dat geen echte kunst, maar het is wel de leukste kunst! En toch maar een eigen BinnenKring starten? Het Italiëgezelschap? Wellicht hoef ik dan ook in de zomer De Kring en de Kringleden niet te missen. Bestaat het begrip BuitenKring al?

Dick Ruimschotel

VERTELLINGEN VAN LEDEN

► Vervolg van pagina 17

Hij heeft een kompaan gevonden, hij en de jas, of is het, de jas en hij?

Waarom hij het kaartje van de Society Shop uit z’n kraag laat hangen, weet hij niet zeker, effect sorteert het wel. Men leest: A. waar de jas gekocht is en B. welke prijs hij bereid was neer te leggen voor dit fraaie exemplaar. ‘Uw prijskaart meneer.’ Opkijken doet hij niet, slobbert z’n koffie op en verlaat het etablissement. En passant tast hij in een jaszak op zoek naar de twee tanden. Nee dat was toen. Verlegen haalt hij z’n hand door het weinige haar.

De dag daarop gaat hij naar een middagvoorstelling in het Concertgebouw. Zoiets doe je, als je zo’n jas hebt, veronderstelt hij. De jas levert hij af in de garderobe.

Op de terugweg in de tram merkt hij, dat de jas plots minder aangenaam zit. Hij sjort er wat aan, er is iets ongemakkelijks met de jas. Begrijpen doet hij het niet, hij gaat staan, doet de jas uit bekijkt de jas van alle kanten, doet hem weer aan en gaat op z’n plaats zitten.

Dan, hoort hij voor het eerst het stemgeluid van de jas, een zachte en omfloerste stem. De jas had tussen de damesmantels gehangen. Hoe verrukkelijk dat was, dat het drukker en drukker werd in de garderobe, hoe ze meer en meer tegen elkaar aangeschoven werden, hoe heerlijk de damesjassen roken, hoe prachtig ze eruit zagen, hoe zangerig hun geluid had geklonken. Hoe aabaar ze waren. Hoe.

Geïrriteerd knoopt de man de jas open, doet hem uit en neemt, niet precies wetend wat verder te doen, de jas op de arm.

De jas fluistert verder, hoe zijn twee achterpanden tegen de voorzijde van de linkerbuurvrouw hingen. En hoe...

Hij voelt dat beide achterpanden van de jas overduidelijk op een bepaalde manier tegen zijn buik leunen en draait de jas geïrriteerd om.

Ontstemd kijkt de man om naar de vrouw achter hem, die hem net toegefluisterd had dat hij het prijskaartje open en bloot op z’n rug had hangen. ‘Gestolen?’, had ze quasigrappig gevraagd. Hij kijkt naar haar buik en fantaseert dat zijn billen tegen haar buik...

En, vervolgt de jas, de rechterbuurvrouw in de garderobe had haar achterkant strak tegen zijn voorpand gewreven. Daarop had hij beide mouwen diep in haar jaszakken gestoken.

Het hoofd van de man kleurt rood, z’n nek prikt, z’n geslacht roert zich, hij draait zich om en loert naar de vrouw achter hem. Ze staat op en begeeft zich rap naar achteren en fluistert de conducteur toe dat er, denkt ze, een engerd in de tram zit.

De jas vertelt in geuren en kleuren welk hoogtepunt dit hem had opgeleverd. Hij had de regenboog zien opkomen, hij was die opgeklommen, op het hoogtepunt had hij met beide mouwen naar het firmament gereikt en was met een kreet op de lippen naar beneden gegleden. Welk een ongerijmdheden. Tranen kriebelen in z’n beide ooghoeken, geïrriteerd veegt hij hen weg.

Tegenover hem zit een oudere vrouw, haar hoofd 90 graden afgewend, met een zakdoek voor haar neus.

En, vervolgt de jas, die garderobedamesjas sloeg haar mouwen om mijn nek.

Ik draaide me om en rook blauwe, hoe heetten ze ook alweer...

‘Viooltjes’, zegt hij hardop. De vrouw tegenover hem kijkt hem verwonderd over haar zakdoek aan.

‘O ja, viooltjes’, zegt de jas. ‘Ze rook naar blauwe viooltjes.’

De man kijkt naar de overbuurvrouw, z’n koolzwarte ogen dwalen over haar jas op zoek naar haar jaszakken. Ze houdt hem via de weerspiegeling in het raam in de gaten. Ze voelt dat hij haar met die zwarte ogen uitkleedt. Ze staat op en begeeft zich met een voor haar leeftijd onvoorstelbare snelheid naar de conducteur, en zegt: ‘Help mij, die man daar...’

De jas vervolgt: ‘Ook ik sloeg mijn mouwen rond haar bontgevoerde hals. En...’

De man smijt de jas op de grond en begeeft zich bij de eerste beste halte naar de uitgang en stapt uit, recht in de armen van twee agenten. ‘Neem die jas mee’, zegt de conducteur door de microfoon. ‘We hebben al genoeg gevonden voorwerpen.’ Een passagier reikt hem de jas aan. ‘Zeker gestolen?’, vraagt hij met een vilein lachje. Zo zit hij met de jas op schoot achter in een politieauto en kijkt de achterlichtjes na van tram 3 tot die uit het zicht verdwijnen. ‘Wij gaan ook verdwijnen, net als die lichtjes.’ ‘Wat?’, zegt de agent die naast de chauffeur zit. ‘Net als die lichtjes’, zegt hij nogmaals en tast naar de twee tandjes in een van de jaszakken. Vorig jaar nog tuurde hij, soms op z’n tenen staand, zeker een kwartier naar de achterlichtjes van de lijkwagen die moeder wegvoerde. Knipoogden ze nu naar hem? Zeker weten doet hij dat niet. De eeuwige twijfel. Tram 3 knipoogt niet. Tram 3 heeft nog nooit geknipoogd.

Marjoleine Oppenheim

Het dorp bakt

Het Franse dorp waar ik steeds terugkeer, is in de afgelopen tien jaar van slonzig naar gelikt geraakt en deze zomer ontdekt door NL van een zekere leeftijd op de elektrische fiets. De trappende stellen zijn herkenbaar aan de doortastende manier waarop ze bezit van de wandelkade nemen alsof ze er eigenaar van zijn in plaats van bezoeker. Het is uitkijken geblazen waarbij het adagium 'als ik tweemaal op mijn fietsbel bel nou dan weet je het wel' naadloos op NL past. Meedogenloos trappend richting vuurtorentje zonder de wandelaars na de lunch een strobreed ruimte te gunnen. Gelukkig komen ze maar één keer, dat weet ik.

Na de fietstocht, de winkels en steegjes in het oude dorp en het uitzichtpunt is er namelijk geen reet meer te doen. En volgt de zoektocht naar het karakteristieke gezellige bistrootje van die aardige recensies. Aldaar blijkt het visje diepvries en kledderig gebakken; de slakken vermalen tot een onherkenbare ovenbrij waarover een gratin van fabriekskaas; en de frieten slap met gore mayonaise met duidelijke petroleum-nasmaak. De grootste tegenvaller is het wijntje: zuinig ingeschonken, direct zuur op de slokdarm, een halve nacht rechtop in de kussens. En dan de volgende ochtend zeker weten dat het bed van het airbnb'tje echt veel kleiner is dan op de foto en een keiharde matras heeft.

Bij de Minigolf, waar ik een uurtje in de verte staarde en ondertussen genoeglijk de hond streelde, hoorde ik de menukaart voorbijkomen. NL wil wel maar ook een beetje niet. Gezet op oncomfortabele, leuk ogende rood-ijzeren bistro-klapstoeltjes waar je altijd een pijnlijke kont aan overhoudt met een rood bistrotafeltje tussen hen in, ving ik de conversatie gevangen in twijfel.

'Dat ovenschotelletje met gehakt lijkt me wel wat, of misschien de mosselen, dat kan altijd.' 'Er zit geen "r" in de maand, beter van niet.' 'Zullen we een karafje doen?' 'Oh, dat hebben ze hier niet, wel een glas.' Gebogen naar elkaar, de menukaart voor zich, pluist NL zich door de slim in elkaar gezette afzettersgerechten.

Ja, in dit dorp profiteren ze sinds kort optimaal en maximaal van het toerisme. Ze hebben namelijk decennia op een houtje moeten bijten. Hier verzandde eerst de baai, daarna viel de visserij stil en sloot de dichtbijgelegen fabriek. De kwaliteit van leven holde achteruit. Dus toen een paar jaar geleden iemand het dorp opgaf voor het programma *Het mooiste dorp van de regio* en een ander het dorp inschreef voor het equivalent van *Heel Holland bakt*, versie stokbrood, had iedereen er een hard hoofd in. Interesse om naar die programma's te kijken was in het begin nauwelijks. Totdat de kwartfinale bereikt werd. Het hele dorp aan de buis gekluisterd was en een speciale soiree in het vervallen Casino op groot, enigszins vaag, rommelig scherm georganiseerd werd. En ja hoor, opeens was daar zowel de finale van het beste stokbrood van het land, alsook die van het mooiste dorp.

Volkomen onverwacht maar een keiharde realiteit. Iedereen had het erover. Ongeloof eerst en toen een beetje trots. Het dorpsmens hier loopt niet snel naast z'n schoenen. Maar de realiteit was er, ongenadig. Het dorp ontdekt en rijen bij de bakker. Er kwam een run op de versleten dorpshuisjes; kasjmier Parijzenaren in vette auto's toerden nieuwsgierig rond het marktplaatsje; een restaurant of twee opende; winkeltjes met merkwaardige souvenirs verschenen in de opgeleukte dorpsstraat.

Er kwam geld van de regio, de kade werd gerestaureerd; de school opgeknapt en het ziekenhuisje gerenoveerd. Er schijnt zelfs een plan te liggen voor een vijf sterren-hotel in het volledig afgedankte en al jaren leegstaande bejaardenhuis. En afgelopen jaar liep Antoine, vriendelijke hotelier van verderop, met de Olympische vlam langs de volgepakte kade. Een week eerder was ik 'm tegengekomen bij het laatste uitlaatrondje hond. Op de verlaten parkeerplaats, het was zondagavond en iedereen was terug naar huis, oefende hij tussen de bomenrij met een bezem recht voor zich uitgestoken een klein loopspasje.

'Wel een eer hè', zei ik. Hij stopte even, leunde op zijn bezem. 'Ja, best wel', antwoordde-ie. 'Maar vooral voor het dorp natuurlijk, we komen van ver'. En ja, zo is het natuurlijk.

Volgend jaar sluiten ze de kade voor fietsers. Kunnen we weer rustig Proustiaans flaneren.

Alle hoeken van het schaakveld

BINNENKRING

Als ik in een kroeg twee mensen schaak zie spelen, blijf ik meestal even kijken. Ik probeer te ontdekken of zij iets over het hoofd hebben gezien. Natuurlijk zeg ik niets, dat is not done. Meestal komt het erop neer dat ik na de superzet die ik in gedachten had, mijn koningin kwijt zou zijn geweest, of zoiets. Maar omdat ik schaken dus leuk vind, meldde ik me aan bij de SchaakKring die Reijer Boekhoff alweer ruim twee jaar geleden startte. Iedere laatste donderdag van de maand spelen we in de bar met een klein clubje één of twee potjes schaak.

Regelmatig komen er mensen uit het restaurant naar beneden langs de schaakvelden wandelen, zoals Jan Timman langs zijn simultaanpartijen wandelt. Ik zie ze dan even nadenken bij mijn bord en knipogen naar hun vrienden, waarna ik nog iets dieper in mijn eigen spel duik. Zij hebben iets gezien wat ik niet zie, denk ik dan. Desalniettemin win ik zo nu en dan een potje op die donderdagavond, dus zo slecht kan ik niet zijn.

Enigszins overmoedig meldde ik mij daarom een paar maanden geleden aan bij een heuse schaakclub. Lang verhaal kort: dat raad ik u af. Het rook bij de schaakclub naar oude mannen en die zaten er ook volop in de zaal en aan de bestuurstaafel. 'Wat is uw rating?' 'Ehm, rating? Ik ben een matig goede schaker', hoorde ik mezelf zeggen. Ik wist niet wat een rating was, laat staan dat ik er een had. Uiteindelijk mocht ik die avond schaken tegen de slechtste schaker van de club, die mij vervolgens alle hoeken van het schaakveld liet zien. Had hij ook eens een leuke avond. Daarna moesten we stil zijn, omdat de andere partijen nog lang niet klaar waren. Illusie armer dus.

Dan De Kring. Altijd een gezellige boel, beetje rommelig en rumoerig, zoals in een gewoon café. Alleen, het aantal schakers kon wat beter. Ik heb tot nu toe van iedereen die overwoog zich aan te melden gehoord: ik ben niet goed genoeg. Nou, ik

ILLUSTRATIE CHATGPT

heb nieuws voor u: dat is onmogelijk. Wij zijn beginners en liefhebbers, wij schaken voor de gezelligheid, waarna we liefst nog wat drinken. We hebben geen rating, praten mag en tussendoor biljarten ook. Vragen als: 'Witte koningin op wit?', horen we iedere schaakavond. Weg dus weg met de angst om van de schaaktafel te worden ge-

veegd, kom een avondje meedoen. Waar tref je nog dat mensen zonder telefoons zitten te staren naar een bord voor de beste zet? Iedere laatste donderdag van de maand om 20.30 uur. De schaamte voorbij. Doen!

Rob Maaswinkel

Wetenschap op De Kring

Thema: Insecten: van ecologie tot kunst en ons bord
Spreker: Marcel Dicke, hoogleraar entomologie, Wageningen University & Research
Datum: 8 oktober 2025, 19 uur

Insecten zijn overal: in de natuur, op ons bord, in de kunst en zelfs als inspiratiebron voor technologie. Tijdens deze avond neemt Marcel Dicke, dé insectenprofessor van Nederland, ons mee in hun veelzijdige wereld. Hij vertelt hoe planten insecten inzetten als bondgenoten, waarom insecten een duurzaam alternatief kunnen zijn voor vlees en hoe kunst en cultuur ons helpen deze vaak onderschatte dieren met andere ogen te bekijken. Ook plaatst hij de dramatische achteruitgang van insecten in een bredere context. Wat betekent dit voor ecosystemen, voedselzekerheid en onze toekomst?

Met zijn kenmerkende enthousiasme en heldere voorbeelden maakt Marcel complexe wetenschap tastbaar en relevant voor ons dagelijks leven. Van bestuiving en biodiversiteit tot krekelsaté en insecten in schilderijen: deze avond laat zien hoe klein én groot de rol van insecten werkelijk is.

Leo Kouwenhoven

Na afloop is er ruimte voor vragen en gesprek, met gelegenheid om insectenvriendelijke hapjes te proeven.

De Kringband stelt zich voor

Tjeerd Nijhuis

Sinds dit jaar heeft De Kring een eigen huisband: De Kringband. Een bont gezelschap van vijf Kringleden dat elkaar vond in de liefde voor muziek – soul, funk en alles wat swingt. Bekende nummers krijgen bij hen vaak een verrassend nieuw jasje: een ander arrangement, een onverwachte wending, altijd met plezier gespeeld. Het eerste optreden staat gepland voor donderdag 13 november.

De band bestaat uit:

Auke Kok (1956), drums. Begon in een schoolbandje met nummers van Neil Young, Focus en Creedence, en belandde via oorverdovende funkrock (Mother’s Finest!) in het zalencircuit, zelfs in het voorprogramma van Herman Brood en de Earring. Daarna werd hij journalist (*Haagse Post*, *HP/De Tijd*) en schrijver van vele boeken.

Victor Schiferli (1967), gitaar. Speelt sinds zijn 15de gitaar in bandjes. Hij is schrijver, oud-redacteur van *De Bezige Bij* en tegenwoordig werkzaam bij het Letterenfonds.

Maarten Witlox (1962), toetsen. Begon klassiek op piano, maar ontdekte al snel de vrijheid van bandjes en vele stijlen. Sinds zijn 15de speelt hij van alles en nog wat, zolang het maar inspireert. In het dagelijks leven is hij advocaat.

Jacqueline Remmers (1968), zang. Zingt sinds haar 15de in bands en kleinkunstgroepen. Ze werkte als redacteur en uitgever (onder meer Luitingh-Sijthoff) en is nu informatiemanager bij VBK Uitgevers. Daarnaast schrijft ze zelf.

Tjeerd Nijhuis (1967), bas. Opgegroeid in Nijverdal, bas in de hand sinds zijn 15de. Heeft in Israël zelfs in een succesvolle studentenband gezeten. In het dagelijks leven jurist, binnen De Kring ook bekend als vaste biljarter op maandagavonden.

Samen vormen zij De Kringband: muzikaal, veelzijdig en met een flinke dosis speelplezier.

De Kringband staat af en toe op de vrijdagen op het podium en tijdens themafeesten. Daarnaast kunnen jullie ons vragen voor muzikale omlijsting tijdens boekpresentaties of vernissages.

Tot ziens op donderdag 13 november!

Driesociëteiten diner

Op 7 juli belde de Kringadministratie met de mededeling dat er twee afzonderlijke reserveringen voor het komende Driesociëteitendiner op mijn naam stonden. Of dat misschien een foutje was? Bij zoveel belangstelling wilden ze een dubbele boeking graag corrigeren. Nee, het was geen foutje, mijn reserveringen waren correct. Bovendien had ik er veel zin in, vorig jaar was ik er ook bij.

Arti et Amicitiae en de Industriële Groote Club (IGC) kennen een zomersluiting. De Kring biedt dan opvang aan de tijdelijk ontheemde leden. Als ik dat had vernomen voordat ik lid was van De Kring, zou mijn reactie geweest zijn: wat bijzonder. Als ik gehoord zou hebben dat er zelfs een diner is waar de leden van deze drie verenigingen eendrachtig schouder aan schouder zitten, had ik dat nog specialer gevonden. Ze vissen immers deels in hetzelfde water.

Donderdag 11 juli vond het diner plaats. Ontvangst met proscoco en om 19 uur naar het restaurant. Op deze zoele avond was de schuifpui van het balkon wijdopen. Het liet de grens tussen binnen en buiten vervagen. Wie wilde kon er genieten van het uitzicht op het Kleine-Gartmanplantsoen.

Er stonden verse bloemen op tafel. Het eten smaakte heerlijk. Verrassende gerechten uit de creatieve Kringkeuken, geserveerd met een garnering van bloemen. De hasselbackaardappelen waren flink uit de kluiten gewassen zodat een tafelgenoot die bij Dineren op donderdag soms mijn patat opeet dit keer mijn toetje mocht hebben. De voorzitters van Arti en De Kring en de penningmeester van het IGC spechten gevat en amusant. Ook onze Annette Roodhart nam even de microfoon om luchtigweg te vermelden dat van deze drie sociëteiten De Kring toch echt de beste keuken heeft. Waarna chef-kok Diederik en zijn staf het welverdiende applaus in ontvangst namen.

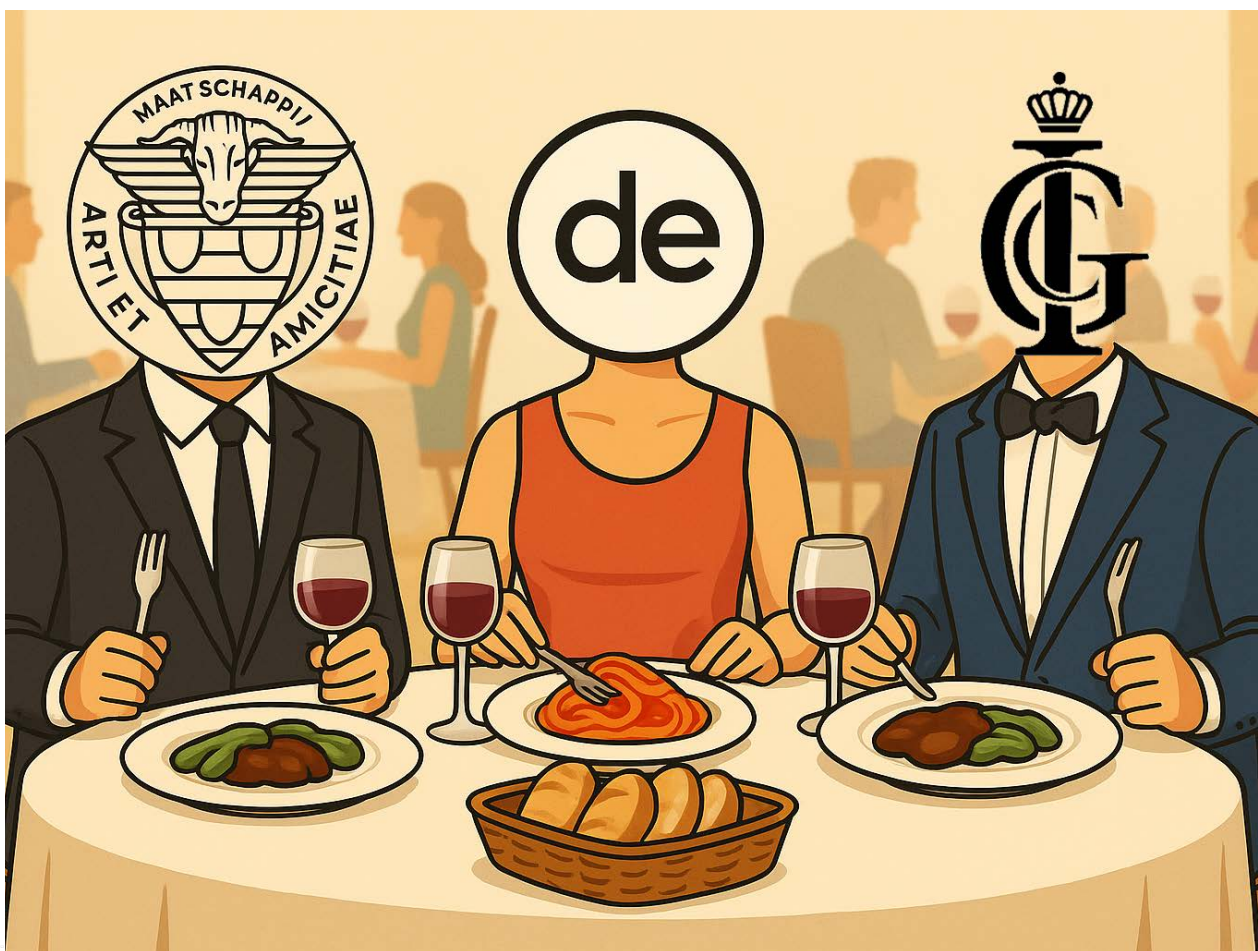
Ter afsluiting bracht Jeroen Fransen, secretaris bij Arti, a capella een fraai gezongen lied ten gehore. *Ganz leise kommt die Nacht* uit 1939. 'Ganz leise, ganz leise singt die Nacht ihr Lied'. Sommigen deinden mee in de windstille avond, we leken wel gewiegd door de melodieuze klanken. Ook het volgende lied was *auf Deutsch*.

Wat een moed. Wat een artiest.

Met twee gele rozen uit een vaas ontvreemd seinde ik naar een medelid dat we die tijdens het applaus aan de zanger zouden overhandigen. Zij vanaf links, ik vanaf rechts. Een klein blik van waardering voor iemand die spontaan een geslaagde bijdrage aan het samenzijn geeft.

Om 22 uur ging ik huiswaarts, *ganz leise*. Ik weet niet of het op deze bijzondere avond nog *ganz heiße* werd. Wel dat er saamhorigheid, respect en koestering waren. We zagen bloemen, we aten bloemen, we gaven bloemen. Volgend jaar ben ik er weer.

Karin Kallenberg

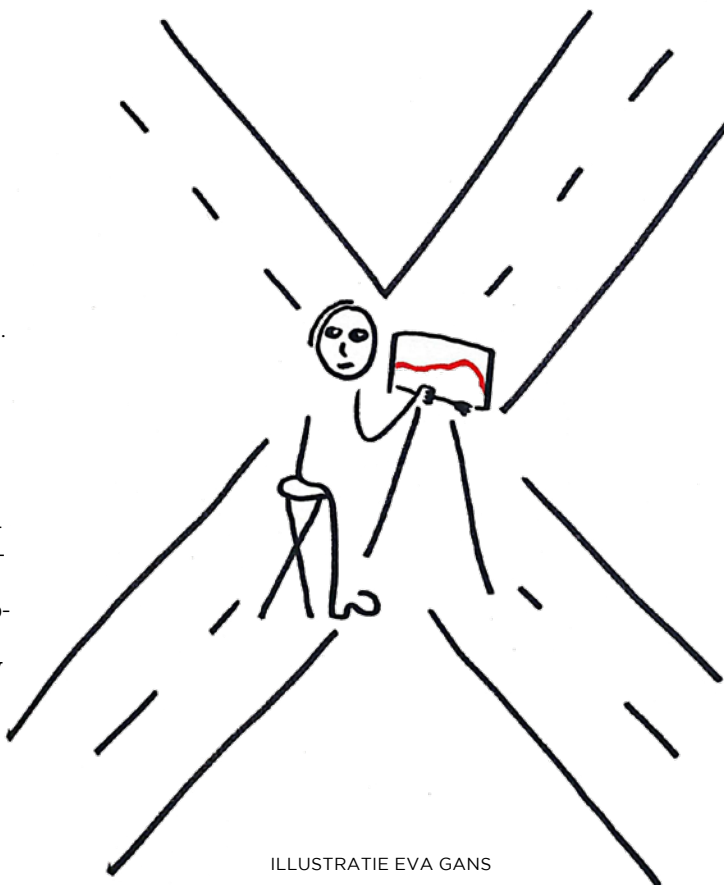
ILLUSTRATIE CHATGPT 5

Terugzien

KRINGKELING

Als 82-jarige ben ik lid geworden van De Kring. In *de Kringkrant* van mei 2025 lees ik over de eerste Nederlandse verzetsfilm, *L.O.-L.K.P.* Beelden doemen op uit mijn jeugd. Bij een oom en tante was een bijzonder familielid op bezoek, Charles Huguenot van der Linden. Die vertelde over hoe de beroemde Audrey Hepburn ooit in een van zijn films gespeeld had. Later vernam ik van een tante meer over zijn wankel bestaan als filmmaker in Amsterdam. Zijn vrouw, heel mooie benen had ze, klaagde altijd over hoe ze rond moesten komen. Charles moest haar troosten dat ze voor het eind van de maand de eindjes aan elkaar konden knopen. Misschien tegen beter weten in geloofde ik dat onwaarschijnlijke verhaal over Audrey Hepburn. Maar in *de Kringkrant* lees ik over een gespeelde documentaire van Charles Huguenot van der Linden, *Nederlands in zeven lessen*, Audrey Hepburn in de rol van stewardess – haar debuut.

Dat was dus mijn eerste ervaring met het wisselvallige bestaan van iemand die geen vaste betrekking leek te hebben. In de wereld waarin ik verkeerde was een kunstenaar iemand die in het normale leven niet

ILLUSTRATIE EVA GANS

thuishoorde. Het liep dan slecht met je af. Toch lokte het, zoals je stiekem in een borddeel naar binnen gluurt. 's Nachts kon je ervan dromen welke geneugten daar rondgingen.

Het was een roes die alleen maar kon bestaan door de saaie alledaagsheid van oplettende mensen, onderwijzers en dominees. Die saaie alledaagsheid werd slechts drie dagen per jaar onderbroken als de revue *Snip en Snap* van Willy Walden en Piet Muijselaar neerstreek in de plaatselijke schouwburg. De voorstellingen waren al een jaar van tevoren verloot onder ervoor in aanmerking komende gunstelingen. Het kunstenaarsleven – je keurde het af én zwijmelde bij de gedachte eraan. Je was als Odysseus die zich voor de sirenen aan de mast liet vastbinden.

Na een leven lang angst om van het rechte pad te geraken zie ik de kunst oprijzen in haar ware gedaante. Steunend op vakmanschap en wetenschap is zij de hoogste beschavingsvorm, met het vergezicht dat reikt tot in het hoogste gemoed.

Roelof Hendrik Bos

Personeelsportret

FOTO JEROEN KOOLBERGEN

Naam: Hamish Leijer

Leeftijd: 28

Opleiding: 1 jaar bewegingswetenschappen, 2 jaar farmaceutische wetenschappen, cursus personal trainer

Functie op De Kring: bediening bar, 5 à 6 uur per week

Relatiestatus: geen commentaar

Hoe lang werk je op De Kring en hoe ben je hier terechtgekomen?

‘Ik werk hier nu vier jaar, in coronatijd begonnen. Ik kende De Kring via mijn vader (Kringlid James Leyer - TS), ik kwam hier al als middelbare scholier om naar jazz te luisteren. Soms met hem en soms alleen. Ik ben een groot jazzliefhebber, ik speel zelf gitaar en die avonden vond ik altijd erg inspirerend. Dus toen ik nog een baantje nodig had, naast mijn werk als barman bij tennisclub Festina, heb ik gesolliciteerd. Ik heb drie jaar op de woensdag achter de bar gestaan en nu doe ik voornamelijk de vrijdag. Ergens jammer dat ik de woensdag niet meer doe, want dat is mijn favoriete avond, met veel leuke jonge mensen die aan muziek doen.’

Wat doe je naast je werk op De Kring?

‘Barman op De Kring is een bijbaantje, mijn hoofdinkomen verdien ik met mijn werk als personal trainer. Dat is geen beschermd beroep maar ik heb er wel een cursus voor gevolgd. Ik roeide tijdens mijn studie, ontdekte daarna de sportschool en ben me gaan verdiepen in fitness en voeding. Eerst trainde ik vooral familie en vrienden. Nu geef ik op twee locaties personal training, bij Sportcity op de Looiersgracht en bij het Sportcentrum VU, soms aan groepen maar meestal individueel. Het grappige is dat er inmiddels drie Kringleden bij me trainen. Maar ik heb nog plek, mochten leden geïnteresseerd zijn! Naast personal training geef ik ook gitaarles en wiskundebijles aan scholieren, daar ben ik ongeveer een dag per week aan kwijt. De combinatie van al die werkzaamheden vind ik erg leuk. In september ga ik trouwens met een opleiding fysiotherapie beginnen, in deeltijd.’

Wat vind je van de sfeer op De Kring?

‘Soms voelt het bijna niet als werk, meer als een gezellig avondje met vrienden’

‘Heel informeel, al vond ik die in het begin juist nogal formeel. Ik moest wel even wennen aan de mores hier en hoe je met bepaalde types moet omgaan, hoewel ik die types ook op Festina tegenkwam. Je moet je mannetje staan en toch vriendelijk en servicegericht zijn. Dat was in het begin een uitdaging, maar ik krijg het steeds beter onder de knie. Het is hier niet hiërarchisch, je wordt heel erg vrijgelaten, en dat is fijn want ik hou niet zo erg van een baas boven me. Ik vind het hier steeds plezieriger werken omdat je de mensen leert kennen, dezelfde gezichten ziet. En mijn vader komt vaak als ik werk. Het is toch een soort huiskamer. Vervelende opmerkingen of zo krijg ik eigenlijk nooit, waarschijnlijk omdat niemand dat durft, haha.’

Heb je hier ook vrienden gemaakt?

‘Zaker. Zowel mensen van het personeel als Kringleden. Vooral met musici die op de woensdag komen. Ik spreek niet buiten De Kring met ze af, maar ik zie ze hier en dat is gezellig. De sfeer onderling tussen de medewerkers is goed, het contact over en weer verloopt allemaal heel soepel. Soms voelt het bijna niet als werk, maar meer als een gezellig avondje met vrienden.’

Als je hier niet werkte, zou je dan overwegen lid te worden van De Kring?

‘Hm, ik vind het ledenbestand te oud, het leeftijdsverschil is te groot. Ik weet uit mijn ervaring als barman dat er gewoon heel weinig jonge mensen lid zijn. De programmering is wel leuk, en op de jazzavonden zie je veel jonge conservatoriumstudenten, maar die zijn weer geen lid. Ik zou dus eerder alleen op de jazzwoensdag komen, tegen entree, dat is voor mij interessanter dan een volledig lidmaatschap.’

Tjadine Stheeman

Beter een goede buur

Joost Nijsen (voorzitter)

Het was een bijzonder moment, nog voor de zomer: horecatycoon Won Yip, sinds kort ook eigenaar van onze onderburen Palladium, kwam dankzij bemiddeling door Kringlid Carlo Grift even koffiedrinken. Directeur Suzanne en ik schonken hem na een korte rondleiding koffie in ons op dat tijdstip nog lege restaurant. Op tv had ik hem al een paar keer zien praten: een rasondernemer die net zo snel denkt als hij centen telt. Hij liet zich door Suzanne rondleiden en leek onder de indruk van haar expertise. Dat viel hem vast mee, van zo’n kunstenaarshonk. Ook stelde hij vragen, werktuigelijk, ik denk zoals hij stevast doet wanneer hij aan een overname bezig is. Dat was hier bij geen der partijen aan de orde; bij Won niet omdat hij zijn handen al vol genoeg heeft met zaken aan het Leidseplein, zoals hotel The Diamond, verzezen op de plek van de Heineken Hoek, en voor De Kring was dat ook geen gespreksonderwerp, daar onze nu 103 jaar oude Sociëteit eigendom is en ongetwijfeld lang nog blijft van onze vereniging. Ik geloof ook niet dat een besloten club iets is waar je als commerciële horecaman naar uitkijkt, daar je bij elke wezenlijke verandering instemming nodig hebt van leden. Dat bleek ook wel toen we hem schetsten voor welke uitdagingen wij staan, en hij zich afvroeg waarom we niet heel snel de prijzen van drank en spijs flink omhoogtrekken, zoals hij en alle andere horecamensen de laatste jaren deden, onder druk van inflatie. Wel, zeiden wij, onze leden verwachten in ruil voor de contributie vriendelijke tarieven, ook voor de exquise gerechten die onze chef en zijn witte brigade bereiden, in die vermaarde keuken waar we tijdens het gesprek op uitkeken.

Daar kon Won helemaal niks mee, zagen we aan zijn verbaasde gezicht. Hoe kun je nou je marge verbeteren zonder inzet van het prijsinstrument?

Een goede vraag, die in onze bestuursvergaderingen en ledenbijeenkomsten indirect voortdurend langskomt. Anders dan Arti en de IGC, waarvan de leden de hele zomer weer welkom waren op De Kring, beschikken wij niet over vastgoed en andere vermogensbestanddelen. Uiteindelijk zijn we gewoon huurders, met gelukkig nog steeds een redelijk contract met een redelijke huurbaas. We moeten de kosten dus als vanouds dekken uit inkomsten, zowel contributies als horecaomzet. Daar zit, ook al als vanouds, veel gezonde spanning tussen; de leden verwachten een hoog niveau in horecadienstverlening, programmering en overige facilitering, maar willen ook zelf op de kleintjes letten.

Dit stel ik vast bij de aanvang van een nieuwe herfst, waarin directie en bestuur, met alle input die ze vanuit ledendialogen en commissies aanhoudend verkrijgen, doende is met een beleidsplan voor vijf jaar (2026-2030). We verkennen daarvoor alle mogelijkheden voor zowel instandhouding van een club die de leden blijvend binden aan De Kring, als verruiming met nieuwe leden. Die aanwas verloopt gunstig, ondanks ontwikkelingen in het uitgaansleven die ook voor De Kring uitdagend zijn. Nieuwe generaties gaan anders om met hun vrijetijdsbesteding in relatie tot hun financiële middelen. Waar twintigers en dertigers niet aarzelen enkele honderden euro’s stuk te slaan op een festival, lijken ze minder geneigd zo’n zelfde bedrag aan een besloten club te spenderen. Ik noem hier maar een tendens (er zijn er meer, zoals teruglopende alcoholconsumptie).

Stilstaan & afwachten kunnen we niet in die komende vijf jaar, anders raken we in rode cijfers die alleen door massieve reddingspogingen als in het verleden weggepoetst kunnen worden. Dat zijn we liever voor, door zowel aanhoudend naar de kostenkant te kijken, als naar mogelijkheden tot omzetstimulering, niet alleen via ledenwerving en geleidelijke aanpassing van de prijzen, maar ook door verdere groei van de zaalverhuur, onder meer in de ClubUp die nog steeds winstgevend is maar vanwege die veranderingen in het uitgaansleven ook gebaat is bij nog slimmere exploitatie. Ook wordt gewerkt aan een stichting die schenkingen en donaties fiscaal aantrekkelijk maakt, en aan een techniek die bevordert dat bij binnenkomst een glashelder onderscheid ontstaat tussen leden en niet-leden. Wordt alles de komende jaren vervolgd, met tomeloze inzet van zowel directie en team, bestuur, als de vele commissies en werkgroepen.

Misschien het allerbelangrijkste is met de leden te blijven streven naar een club waar het altijd bruist, waar altijd als je binnenkomt iets te doen is, al was het maar een vrolijke borrel aan de bar met andere boeiende leden. Op sommige avonden is het gewoon te leeg, terwijl we een dikke 1500 leden hebben die echt niet categorisch 24/7 thuis aan de haard blijven zitten. Maar op andere avonden swingt De Kring als tevoren, met alom beweging, rumoer en onverwachtse ontmoetingen. Een verademing, zulke ouderwets feestelijke momenten! Ook ontstonden vanuit de werkgroepen al mooie initiatieven, zoals vanuit de Commissie Entree, die met enkele leden, gewapend met expertise, deze zomer in rap tempo de hal en trap een opknapbeurt gaven.

Won Yip – beter een goede buur dan een verre vriend – zou dit allemaal ervaren als pappen & nathouden. Maar ieder zijn vak, en ieder zijn eigen, nobele missie.

Waar is het schilderij van David Bueno de Mesquita?

Harm Ede Botje

In de vorige editie van de *Kringkrant* schreef ik over mijn zoektocht naar de 'aartsvaders van De Kring'. Inmiddels weten we dat hotelier Frits Schiller (1886-1971) samen met zijn studiegenoot aan de Rijksacademie Henri Bueno de Mesquita (1887-1962) de stoute schoenen aantrok en in 1919 belet vroeg bij de directeur van het Paleis voor Volksvlijt (dat toen nog in volle glorie op het Frederiksplein stond te glanzen). Ze vroegen de directeur om een financiële bijdrage voor een kunstenaarssociëteit, die een jaar later inderdaad opende aan de Reguliersdwarstraat, toen nog onder de naam Het Honk. Schiller was er directeur – naast zijn werk in het hotel aan het Rembrandtsplein, en Bueno de Mesquita was bestuurslid.

En dan nu een grote sprong in de tijd. Schiller bleef tot zijn dood in 1971 lid van De Kring. Maar Bueno de Mesquita verdween totaal uit de annalen

van de sociëteit. Wat blijkt? Hij en zijn broer David kregen na de dood van hun vader, een gefortuneerde wijnhandelaar, waarschijnlijk een behoorlijke erfenis en vertrokken beiden in 1922 richting Italië.

De zoon van Bueno de Mesquita heet Alexandre, hij woont in Nice in een groot huis waar hij de werken van zijn vader en zijn oom David verzamelt. Nadat ik met Alexandre contact had opgenomen, maakten we een afspraak in De Kring toen hij met Pasen een paar dagen in Nederland was. Dat zijn vader aartsvader was van de sociëteit – dat verhaal kende hij nog niet. 'Mijn vader was bijna zestig toen ik werd geboren, en ik was een tiener toen hij overleed. Jammer genoeg zijn brieven en andere zaken verdwenen.'

Wel had hij een verzoek: wie weet er meer van een verdwenen werk van zijn oom David, illustrator van *Pietje Bell* en in 1913 winnaar van de Prix de Rome? Hij maakte in 1927 als herinnering aan zijn studietijd een groot werk van 8 bij 3 meter, bedoeld om op te hangen in

de gymzaal van zijn middelbare school. Het onderwerp was toepasselijk voor een gymzaal waar tieners sportten: een allegorie op het thema 'een gezonde geest in een gezond lichaam', ter promotie van buitensport voor jongeren.

Het schilderij bevindt zich in de inventaris van het Stedelijk Museum in Amsterdam. De directie van het museum heeft Alexandre tijdens zijn bezoek aan Amsterdam laten weten dat het schilderij in ieder geval tussen 1943 en 1954 in een gang hing op de tweede verdieping van een lerarenopleiding (Kweekschool voor onderwijzers) aan de Nieuwe Prinsengracht 89.

Een foto van het schilderij uit 1954, genomen in deze gang, getuigt hiervan. Bij een inspectie in 1970 bleek dat het schilderij was verdwenen.

In 1985 schreef een oud-leraar van de school aan het museum dat het schilderij was verwijderd door ambtenaren van de gemeente tijdens een feest, georganiseerd door de afdeling lichamelijke opvoeding.

Museummedewerkers kunnen niet

achterhalen wanneer het is weggehaald – opmerkelijk gezien het grote formaat. Is het weggegooid? Licht het ergens in een opslag? Dat het bij iemand thuis boven de haard hangt lijkt gezien het formaat niet logisch.

Alexandre hoopt dat Kringleden – die toch met z'n allen een groot netwerk hebben in Amsterdam – kunnen helpen bij de zoektocht naar het verdwenen schilderij. Misschien weet de bende van de Zwarte Hand er meer van?

Informatie graag sturen naar:
al.buenodemesquita@gmail.com

DE OPLOSSING

De Popquiz in de Kringkrant van mei 2025 kent één winnaar: Maya Kruit.

Zij kan een set van 4 Kring-glazen op halen bij de ontvangstbalie van De Kring

De juiste oplossing van de vorige Popquiz is:

A.3: de andere titels bevatten allemaal de naam van een plaats in Noord-Holland, Conny heeft die plaatsnaam als achternaam

B.2: de andere titels zijn de namen van actrices

CB.2: Penny Lane is in Liverpool, de andere locaties zijn in Londen

KRINGKOKKERELLEN

Magere erfenis

Ronald Hoebe

Wie in de jaren zestig een restaurant had en vooruit wilde in de wereld was voor het produceren van een groot aantal gerechten aangewezen op conserven. Die moesten dan liefst van betere kwaliteit zijn dan wat de concurrentie gebruikte. Dus in plaats van dorperwten extra fijn, doperwten extra extra fijn. En voor de blikken fruit moesten ze op zoek naar een beter merk dan Del Monte, dat veel vakgenoten gebruikten en dat ook bij de kruidenier op de hoek voor iedereen te betrekken was. De fijnste haricots verts, truffel en ganzenlever, kortom vrijwel alle bouwstenen van een sterwaardige keuken kwamen uit blik of zaten in een glazen pot. Lady Curzonsoep ontbrak op geen enkele ambitieuze menukaart. De grondstof ervoor, schildpad, kwam uit een blik. Je zou denken dat daar de hand mee gelicht werd, maar één achterdochtige cuisinier nam (op zijn vakantie!) de moeite om het Duitse adres op het etiket te bezoeken. Hij trof er tot zijn verbijstering een productiehal aan waarin enorme schildpadden ter verwerking aan haken hingen.

Het spreekt voor zich dat de thuiskok – voor zover die term toepasselijk was – zich met veel simpler producten moest redden. Aan verse groenten geen gebrek, maar de voorkeur ging toch uit naar ingeblikte bonen in tomatensaus. Het gemak dient de mens, nietwaar? In de slagersetel stond een

piramide van blikjes cornedbeef. De kip die we nu in de supermarkt in het mandje leggen was zo'n halve eeuw geleden een delicatessie die enkel op feestdagen ter tafel kwam, 's anderendaags steenvast gevolgd door kippensoep (met vermicelli!) van de overgebleven botjes. Het begrip 'scharrel' had nog geen betrekking op voedsel.

Ik denk er vaak over na hoezeer de kwaliteit en complexiteit van het 'etentje voor vrienden' anno nu verschillen van wat er in mijn jeugd op tafel kwam. En in het verlengde daarvan: wat ik heb kunnen opsteken van de kookkunst van mijn ouders. Heel weinig, ben ik bang. In de tijd dat mijn ouders bij elkaar waren, was het verzorgen van de dagelijkse maaltijd een problematische aangelegenheid die niet zelden tot wrijving tussen de echtelieden leidde en dan druk ik mij diplomatiek uit. Mijn moeder, die ruim een halve eeuw geleden haar hand niet omdraaide voor de mathematiek die aan ingewikkelde breipatronen ten grondslag lag, had grote moeite met de timing van simpele aardappelen-groente-vleescombinaties: er was altijd wel een onderdeel dat veel langer of juist veel korter in de pan had gemoeten. Het verschil tussen de lucht van verbrande groenten en die van verbrande aardappelen kan ik nog steeds feilloos detecteren.

Af en toe was er een glimp van hoe het ook kon, als er bij een tante verleidelijke, in ham gewikkelde witlof uit de oven kwam of

er heerlijke tongetjes geserveerd werden. Andere koek dan de waterige lof van thuis of de gekookte vis.

Na de scheiding van mijn ouders viel ik onder het keukenregime van mijn vader, die het simpel hield en daardoor ook weinig missers had. Een paardenbiefstukje, appelmoes of asperges uit blik en een frietje van de snackbar. Het is niet verbaazingwekkend dat ik geen bruikbare keukentechnieken of inzichten heb overgehouden aan mijn jeugd. Er is maar één dingetje dat ik zou kunnen aanmerken als persoonlijk culinair erfgoed. Het is een techniek om een (halve) uitsmijter te bakken met achterlating van een schone pan, zoals mijn vader ooit een scheepskok had zien doen.

Je legt een plak ham in een bakpannetje waarin je een kluitje boter hebt gesmolten. Zodra de ham de gevolgen van het bakproces begint te vertonen, breek je voorzichtig een ei boven de ham. Terwijl

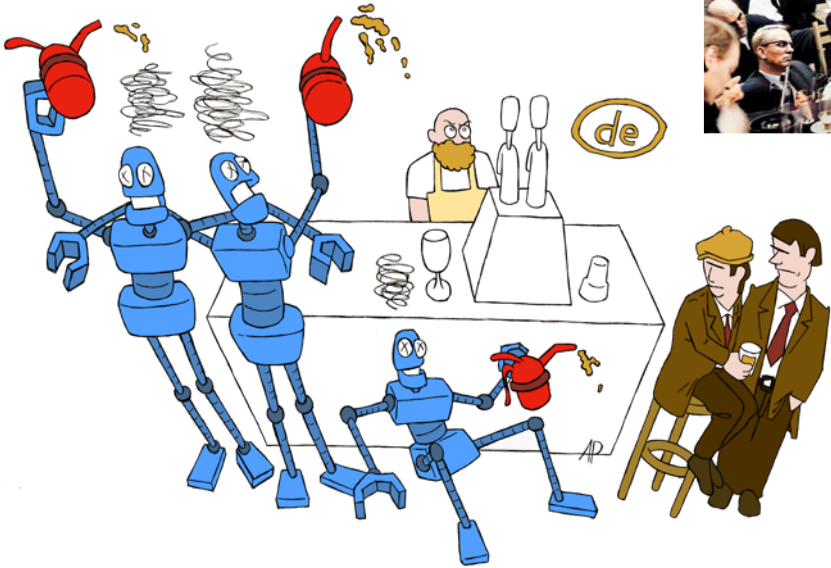
ook het ei langzaam begint te bakken pak je een boterham waarin je een deuk drukt ter grootte van de eidooier. Als het eiwit niet meer doorzichtig is, druk je de boterham heel voorzichtig over de dooier en je laat het even vastbakken. Dan schep je het geheel om, en je draait de boterham door de pan tot alle boter opgenomen is. Vervolgens laat je het even bakken tot het brood een dun krokant laagje gevormd heeft, waarna je het geheel omgedraaid op een bord laat glijden.

KRINGARCHIVARIA

AYAL PINKUS

DE EERSTE ARTIFICIËLE CREATIEVEN WORDEN LID

In de vorige *Kringkrant* vroegen we jullie om te helpen met het identificeren van Kring-leden die aanwezig waren op een Algemene Vergadering op De Kring in de jaren '50 of '60, en te zien op een foto van Eddy Posthuma de Boer. Dankzij Tom Rooduijn en ex-barkeeper Francis van der Knaap zijn we een stukje verder gekomen, maar er zijn ook vraagtekens, en nog veel onbekenden. Mochten jullie nog meer Kring-leden uit die jaren herkennen op de foto, stuur dan een email aan Kring-archivaris Jeroen Koolbergen: jeroen.koolbergen@xs4all.nl

De *Kringkrant* wordt gemaakt door **Ad Fransen** (hoofdredactie), **Karin Kallenberg**, **Tjadine Stheeman**, **Jeroen Koolbergen** (redactie), **Elma Drayer** (eindredactie a.i.) en **Jaap van der Zwan** (basisontwerp en bladschikking).

Aan dit nummer werkten mee:
Frits Barend / Marguerite Berreklouw / Tom Blomberg / Roelof Hendrik Bos / Harm Ede Botje / Yoka van Brummelen / Britt van Dam / Erik van Erp / Eva Gans / Carlo Grift / Ronald Hoebe / Judith Hopster / Leo Kouwenhoven / James Leyer / Rob Maaswinkel / Tjeerd Nijhuis / Joost Nijsen / Marjoleine Oppenheim / Annemarie Oster / Koen Petersen / Ayal Pinkus / Reid, Geleijnse & Van Tol / Dick Ruimschotel / Renée Simons / Constance Varekamp / Martha Visser / Hans Vos / Hans van der Wilt

De redactie behoudt zich het recht voor om aangeboden artikelen of ingezonden brieven te weigeren, te redigeren en/of in te korten. Deadline kopij voor het nummer van december 2025: 15 november 2025. Bijdragen naar ad.fransen@planet.nl en jeroen.koolbergen@xs4all.nl.

De *Kringkrant* is een uitgave van **Vereniging Sociëteit De Kring** Kleine-Gartmanplantsoen 6 – 9 1017 RP Amsterdam Telefoon 020-623 69 85 Email: info@kring.nl Website: www.kring.nl

Openingstijden:
Maandag t/m donderdag 16.30 tot 01.00 uur
Vrijdag 16.30 tot 03.00 uur
Zaterdag en zondag uitsluitend op afspraak.
Het restaurant van De Kring is geopend van maandag t/m vrijdag vanaf 18.00 uur.
In het weekend uitsluitend op afspraak.

Zusterclubs:
Internationaal Perscentrum Nieuwspoor, Den Haag
Pulchri Studio, Den Haag
(Het tonen van de Kring-ledenpas is voldoende.)

The United Arts Club, Dublin
The Scottish Art Club, Edinburgh
Glasgow Art Club, Glasgow
The Foreign Correspondents Club, Hong Kong
The Groucho Club, Londen
(Bel eerst met De Kring of email naar administratie@kring.nl.)

Druk: Rodi Rotatiedruk, Diemen
Afwerking en verzending: Nic. Oud, Heerhugowaard
Oplage: 2000 exemplaren.

De *Kringkrant* wordt per post toegestuurd aan de leden van Sociëteit De Kring en is niet in de handel. De redactie heeft waar nodig alle mogelijke moeite gedaan om de rechthebbenden van het gebruikte foto- en illustratiemateriaal in deze krant te achterhalen. Wie niettemin meent rechten te kunnen doen gelden op enig materiaal kan contact opnemen met jeroen.koolbergen@xs4all.nl.

Save the dates!

Een kleine selectie uit de rijke programmering van De Kring in de komende maanden:

OKTOBER

- Maandag 6: Groene Kring | Hans Stegeman – 19:00 uur
- Woensdag 8: Boekpresentatie | Lost in Music, Lost in Dreams met optreden van Robert Forster – 18:30 uur
- Woensdag 8: Wetenschap | Insecten: van ecologie tot kunst en ons bord – 19:00 uur
- Donderdag 9: *nieuw* VerhalenKring – 20:00 uur
- Maandag 13: SEC-Lezing | Alicia Framis – 18:00 uur
- Maandag 20: Hartbeat | Mathilde Santing – 19:00 uur
- Maandag 20: Chris Muller Bigband – 20:30 uur
- Dinsdag 21: Muziekquiz | Tom Blomberg – 20:30 uur
- Zaterdag 25: Feest | 750 Jaar mode & cultuur in Amsterdam – 18:00 uur
- Zondag 26: *start nieuwe seizoen* Koken op Zondag – 16:00 uur
- Maandag 27: Vernissage 750 Amsterdammertjes – 16:00 uur

NOVEMBER

- Donderdag 6: Wetenschap | Eveline Crone "Puberbrein" – 19:00 uur
- Vrijdag 7: Feest | Studio 54 met Club Kring – 21:00 uur
- Maandag 10: SEC-Lezing | Sjeng Scheijen – 18:00 uur
- Donderdag 13: Introborrel & Vroege Vogels – 18:30 uur
- Maandag 17: Hartbeat | Huub van der Lubbe – 19:00 uur
- Maandag 17: Chris Muller Bigband – 20:30 uur
- Dinsdag 18: Muziekquiz | Tom Blomberg – 20:30 uur
- Donderdag 20: De Divan | Bevrijdingsreeks: Wat beweegt de kunstenaar? – 18:00 uur
- Vrijdag 21: Panel/talk met Anna Marah Jansen (Msc, oprichter van Sekswijzer): Seks – (on)gelijkheid begint in bed. – 19:00 uur
- Zondag 23: Fundraiser SUNDAY ROAST diner – 13:00 uur
- Vrijdag 28: Vernissage Kringplank – 18:00 uur

DECEMBER

- Donderdag 4: Burlesque open stage – 20:00 uur
- Vrijdag 5: Dansen op Vrijdag | My Generation – 21:00 uur
- Donderdag 11: Introborrel & Vroege Vogels – 18:30 uur
- Donderdag 18: De Divan | Kerstspecial: Hartfocus, muziek en het gemoed – 18:00 uur
- Woensdag 31: Oud en Nieuw Feest | DJ Maestro – 21:00 uur

Check altijd www.kring.nl en/of de Nieuwsbrief voor de actuele programmering en de tijden.

